

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

**Koncept regionotvornosti: Aplikace na
region Pobaltí**

Václav Taušek

Plzeň 2013

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Politologie

Studijní obor Mezinárodní vztahy

Diplomová práce

**Koncept regionotvornosti: Aplikace na
region Pobaltí**

Václav Taušek

Vedoucí práce:

doc. PhDr. Ladislav Cabada, Ph.D.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2013

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval samostatně a použil jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2013

.....

Poděkování

Rád bych poděkoval doc. PhDr. Ladislavu Cabadovi, Ph.D. za vedení mé diplomové práce, za jeho rady a připomínky. Moje poděkování patří také všem, kteří mě při psaní práce podporovali.

Obsah

1	ÚVOD	11
1.1	Struktura práce.....	12
1.2	Výzkumné otázky:	16
2	REGIONY S DŮRAZEM NA NOVÝ REGIONALISMUS	17
2.1	Nový regionalismus	19
2.1.1	Aktéři a úrovně analýzy dle nového regionalismu	21
2.2	Definice regionu Klause Rothera	23
2.3	Teorie Nordicity.....	24
3	POBALTÍ - DEFINICE POJMU A VYMEZENÍ	24
3.1	Pobaltí - úzký koncept	25
3.2	Pojmy Skandinávie a Severské země.....	28
3.3	Pobaltí, Region Baltského moře - širší koncept.....	32
3.4	Baltoskandie.....	34
4	PRVNÍ SEKTOROVÁ ANALÝZA POBALTÍ - GEOGRAFICKÝ REGION	35
4.1	Pobřeží regionu	35
4.2	Reliéf	36
4.3	Vodstvo	37
4.4	Půdní typy a přírodní podmínky v regionu	38

4.5 Vyhodnocení sektorové analýzy regionu jako přírodně-geografického celku.....	39
5 DRUHÁ SEKTOROVÁ ANALÝZA: POBALTÍ JAKO REGIONÁLNÍ BEZPEČNOSTÍ MIKROKOMPLEX.....	39
5.1 Charakteristika subkomplexu	41
5.2 Závislost subkomplexu na vnějších aktérech	43
5.3 Mezinárodní společenství a lokální aktéři sekuritizují především nadnárodní jevy:	43
5.4 Vojenská bezpečnost.....	43
5.5 Sociokulturní bezpečnost	44
5.6 Ekonomická bezpečnost	45
5.6.1 Závislost mikrokomplexu na energetických surovinách.....	46
5.7 Environmetnální bezpečnost	47
5.8 Rusko a pobaltský mikrokomplex	48
5.9 Shrnutí Regionálního bezpečnostního mikrokomplexu.....	49
6 TŘETÍ SEKTOROVÁ ANALÝZA: INSTITUCIONÁLNÍ SPOLUPRÁCE V REGIONU POBALTÍ.....	50
6.1 Počátky institucionální integrace v prostoru Pobaltí	50
6.2 Integrace a spolupráce v Pobaltí	51
6.2.1 Baltské shromáždění, Baltská rada ministrů a BAFTA (The Baltic Assembly, Baltic council of Ministers)	52
6.3 Bezpečnostní uskupení v Pobaltí	54
6.4 Institucionální integrace po vstupu do NATO a EU	55

6.5 Vyhodnocení institucionální integrace v regionu	56
7 ČTVRTÁ SEKTOROVÁ ANALÝZA – OBČANSKÁ SPOLEČNOST NAPŘÍČ POBALTÍM	57
7.1 Definice Občanské společnosti a její hlavní funkce	57
7.2 Příklady Občanské společnosti v regionu Pobaltí do pádu SSSR.....	59
7.2.1 Lesní bratrstvo	59
7.2.2 Pasivní rezistence na Litvě	59
7.2.3 Romas Kalanta a občanské nepokoje	60
7.2.4 Baltská cesta, Baltský řetěz.....	61
7.3 Současná občanská společnost napříč Litvou, Lotyšskem a Estonskem	62
7.4 Shrnutí regionu jako sektoru občanské společnosti.....	65
8 PÁTÁ SEKTOROVÁ ANALÝZA – REGION JAKO KOLEKTIVNÍ AKTÉR	66
8.1 Oslavy vítězství/okupace a dohodnutý společný postup regionu	68
8.2 Odstranění monumentu bronzového vojáka	69
8.3 Pobaltí a úsporná opatření v reakci na ekonomickou krizi v roce 2008.....	71
8.3.1 Podobnosti a odlišnosti při řešení krize	73
8.4 Shrnutí Ad-hoc spolupráce	74
9 ZÁVĚR	74
9.1 Vyhodnocení sektorových analýz	76

9.1.1	Vyhodnocení analýzy geografické homogenity	76
9.1.2	Vyhodnocení analýzy Regionálního bezpečnostního komplexu.....	77
9.1.3	Vyhodnocení analýzy institucionálního formování regionu .	78
9.1.4	Vyhodnocení analýzy regionální občanské společnosti	80
9.1.5	Vyhodnocení analýzy regionu jako kolektivního aktéra	81
9.2	Vyhodnocení hypotézy a zodpovězení výzkumných otázek..	82
9.2.1	Odpovědi na výzkumné otázky.....	83
10	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ.....	84
10.1	Odborné zdroje:.....	84
10.2	Elektronické zdroje.....	91
11	RESUMÉ	94
12	PŘÍLOHY.....	95

Seznam zkratek:

Zkratka	Původní název	Český název
ASEAN	Association of South East Asian Nations	Sdružení národů jihovýchodní Asie
BA	Baltic Assembly	Baltická/Pobaltská rada
BAFTA	Baltic Free Trade Association	Pobaltská zóna volného obchodu
BALTBAT	The Baltic Battalion	Baltický batalion
BALNET	The Baltic Air Surveillance Network	Baltická síť protivzdušné obrany
BALTRON	Baltic Naval Squadron	Baltická námořní jednotka
BEMIP	Baltic Energy Market Interconnection Plan	Plán spojeného baltického energetického trhu
EKAK	Estonian Civil Society Development Concept	Estonský koncept rozvoje občanské společnosti
CEE	Central Eastern Europe	Středovýchodní Evropa
CIVICUS	CIVICUS: World Alliance for Citizen Participation	CIVICUS: Světová aliance pro participaci občanů
EU	European Union	Evropská unie

EUBSR	EU Strategy for the Baltic Sea Region	Strategie EU pro region Baltského moře
KGB	Комитет государственной безопасности	Výbor státní bezpečnosti (SSSR)
MERCOSUR	Mercado Común del Sur	Sdružení volného obchodu zemí jižní Ameriky
NATO	North Atlantic Treaty Organization	Severoatlantická aliance
NGO(s)	Non-governmental organization(s)	Nevládní organizace
NKVD	Народный комиссариат внутренних дел	Lidový komisariát vnitřních záležitostí
OSN/ UN	United Nations	Organizace spojených národů
RSC	Regional Security Complex	Regionální Bezpečnostní komplex
SADC	Southern African Development Community	Jihoafrické rozvojové společenství
SFOR	Stabilisation Force in Bosnia and	Stabilizační síla v Bosně a Hercegovině při

	Herzegovina	NATO
SSSR	Союз Советских Социалистических Республик	Svaz sovětských socialistických republik
SNS	Содружество Независимых Государств	Společenství nezávislých států

1 ÚVOD

Po zhroucení bipolárního systému v mezinárodních vztazích vyvstalo ve vědecké obci mnoho otázek, předpovědí a hypotéz, týkajících se budoucího formování a rozložení sil, nejen v Evropě. Když se v prvních letech ukázalo, že nově vzniklé a nezávislé státy mění svůj politický kurz a orientují se na Západ, přišli mnozí badatelé s ověřenými i neověřenými postupy jak dané země, později kandidáty začleňovat a sbližovat se zeměmi, se kterými ještě nedávno udržovaly chladné vztahy. Stejnou změnou si prošly i regiony či regionální koncepty, jimiž se budu v práci zabírat.

Teorií, která se stala fenoménem v oblasti výzkumu regionů v posledním čtvrtstoletí, je nový regionalismus, který se pokouší zodpovědět a popasovat se s novými výzvami, které právě po rozpadu sovětského bloku vyvstaly. Hlavními příčinami vzestupu nového regionalismu jsou ekonomické a geopolitické změny, které se odehrály na přelomu osmdesátých a devadesátých let minulého století. Do skupiny ekonomických příčin vzestupu nového regionalismu spadá zejména postupující globalizace. Dále pak otevírání ekonomik, které ústí v závislost států na mezinárodním obchodu. Druhá skupina geopolitických hledisek má jeden hlavní jmenovatel. Je jím konec studené války, tím i decentralizace světového systému a nastupující multipolarita. Navíc s proměnou struktury mezinárodního systému se mění i charakter hrozeb, který je spíše regionální než globální. Poslední proměnou, která je pro rozvoj nového regionalismu důležitá, je komunikační a informační revoluce, díky které je rychlost výměny informací značně zrychlena (Waisová 2009 : 57).

1.1 Struktura práce

V úvodní části práce budou vymezeny všechny klíčové pojmy. Zvláštní důraz bude kladen na nový regionalismus a jeho formy, dále budou zmíněni nejvýznamnější přispěvatelé v tomto odvětví výzkumu a stručně bude zmíněn jejich přínos výzkumnému tématu. Novému regionalizačnímu přístupu bude věnován nejpodstatnější prostor. Zvláštní důraz bude posléze kladen na vymezení regionu, který bude analyzován. Zkoumaným regionem je region Pobaltí. Samozřejmě je nutné vymezit i další politicko-geografické pojmy, se kterými bude v práci operováno, jsou jimi například Skandinávie, severské země a region Baltského moře.

Teorie nového regionalismu nelze souhrnně zařadit do jedné teorie. Jde o teoretický proud několika různých koncepcí. Koncepce, která je klíčová pro potřeby diplomové práce, se zabývá hlavně politickým obsahem regionalismu. Takovou koncepcí je nový regionalistický přístup (new regionalism approach, dále jen NRA). NRA staví na třech hlavních principech: analýza se nesoustředí na výhradně na státocentrický model, region je vnímán jako dynamicky se měnící entita, posledním principem je propojení teorie s lidskou bezpečností a rozvojem (Řehák 2009 : 15).

Předním badatelem NRA je Björn Hettne, jenž zformuloval základní myšlenky a principy tohoto směru. Celá práce se bude opírat o jeho teoretický základ. Hettne přichází s myšlenkou dynamického vývoje regionu. Neuvádí přitom, kam má rozvoj směřovat, ale říká, že region se neustále proměňuje. Pro tento proces autor používá pojem regioness, česky překládáno různými autory jako regionotvornost, regionita či geneze regionu (Hettne 2009 : 12). Snaha plnohodnotně etablovat český ekvivalent regioness zatím rozštěpuje badatele zabývající se problematikou nového regionalismu. V práci bude pro tento pojem používán první český ekvivalent docentky Šárky Waisové – regionotvornost (Waisová 2009 : 59).

Podle Hettneho probíhá regionotvornost na pěti stupních, přičemž níže popsaná stupnice slouží k takzvanému škálování regionu. Analyzováním

všech pěti stupňů regionotvornosti lze změřit, v jakém stupni geneze se zkoumaný region nachází (Hettne 2003 : 28). Regionotvornost lze vnímat jako tendence aktérů a procesů uvnitř dané jednotky utvářet ji jako specifický region.

V práci bude pracováno se škálou regionotvornosti, ovšem v omezeném měřítku, protože detailně analyzovat všechny její úrovně by bylo v rozsahu práce nemožné. Zkoumaný region bude měřen v pěti úrovních, které pak určí fázi regionotvornosti. Každá z pěti úrovní bude v závěru kapitoly vyhodnocena. Cílem analýz, které budou prováděny v pěti sektorech, bude finálně posoudit, v jakém stupni/fázi regionotvornosti se region nachází. Současně budou naznačeny hlavní pilíře geneze regionu a regionotvornosti. Protože analýz bude pět, bude použita sektorová analýza. Analyzované sektory jsou zároveň testovanými úrovněmi, které jsou rozepsány níže. Konkrétně jde o sektory: geografický region, region jako regionální bezpečnostní komplex, region charakterizovaný spoluprací na institucionálním základu, region jako občanská společnost a posledním testovaným sektorem bude region jako kolektivní aktér. Jednotlivé části analýzy budou proporčně vyvážené. Na každou analýzu úrovně regionotvornosti bude vyčleněn podobný prostor.

První úrovní regionotvornosti je uchopení regionu jako geografické jednotky, jež je vymezena více či méně přirozenými fyzickými bariérami a označena ekologickými charakteristikami (Hettne 1999: 10-11). V této části budu pracovat hlavně s fyzickou geografii a mapami. Cílem této kapitoly bude zjistit, zdali je region fyzicko-geograficky homogenní a sdílí podobné charakteristiky. Konkrétně bude charakterizován povrch, vodstvo i celkový reliéf regionu. Tato analýza bude geografická, pomůže tak zjistit, zdali zde jsou, či nejsou, nějaké přírodní překážky, omezující tvorbu regionu. Tento aspekt analýzy se dá dnes díky rozvoji moderních komunikačních technologií považovat za zastaralý. Ovšem doprava či lidská interakce v regionu mohou být přírodními podmínkami limitovány. Právě proto je analýza přírodních podmínek důležitým aspektem práce.

Druhá úroveň nahlíží na region jako na sociální systém, organizovaný jeho obyvateli, zahrnující translokální a transnacionální vztahy různých aktérů. Tyto vztahy generují bezpečnostní komplex, v němž jsou na sobě aktéři vzájemně bezpečnostně závislí. V této části bude čerpáno hlavně z teorie B. Buzana a O. Weavera. Bude provedena stručná analýza regionálního bezpečnostního komplexu. Hlavním cílem této části bude zanalyzovat, zdali se region, jako bezpečnostní mikrokomplex, dá vůbec uchopit. Hlavními komponenty analýzy budou vztahy uvnitř mikrokomplexu a interakce mikrokomplexu směrem ven. Dále vojenská, energetická, societární a environmentální bezpečnost regionu. Poslední částí analýzy bude vztah celého regionu s Ruskou federací (Hettne, 1999: 10-11). Cílem druhé analýzy bude určit, zdali lze region Pobaltí uchopit jako bezpečnostní mikrokomplex.

Třetí analýza bude směřovat ke změření regionu, jež je charakterizován spoluprací v oblasti hospodářské, politické, sociální a vojenské. Domnívám se, že pro tuto část postačí deskriptivní analýza společně vybudovaných institucí v regionu a institucích vybudovaných za pomoci vnějších aktérů. V této části budou popsána všechna důležitá integrační uskupení v regionu. Dále budou zanalyzována uskupení, která v současnosti nemají reálnou politickou sílu, ale při ustavování regionu hrála důležitou roli (Hettne, 1999: 10-11).

Čtvrtá testovaná úroveň se bude týkat konceptu občanské společnosti, v němž organizační rámec podporuje a posiluje sociální komunikaci a sdílené hodnoty (Hettne, 1999: 10-11). Protože zkoumaný region Pobaltí může podle nového regionalismu reálně existovat teprve od pádu Sovětského svazu, je třeba toto kritérium posuzovat trochu střízlivější optikou. Podle teoretiků konceptu občanské společnosti trvá její přetvoření až do vymření všech generací, jež se podílely na občanské společnosti minulého zřízení (Cabada : KAP/Střední Evropa, 5. 3. 2013). Plnohodnotné vytvoření občanské společnosti lze tedy analyzovat až v daleké budoucnosti. Občanská společnost v regionu bude analyzována za pomoci historických událostí, vzniklých zdola, od občanů. Pokud tyto

události překročily hranice a staly se regionálními, lze je považovat za akt společné občanské společnosti. Dále bude rozbor čtvrtého kritéria pokračovat současným stavem občanské společnosti v regionu. Cílem bude zjistit, má-li celoregionální občanská společnost v regionu alespoň nějaké kořeny. Dělicím kritériem bude alespoň částečně fungující občanská společnost.

Poslední, páté kritérium bude posuzovat region jako kolektivní nebo mezinárodní aktér s jasnou specifickou identitou, kapacitami ke konání, určitým stupněm legitimacy a strukturami rozhodování (Hettne, 1999: 10-11). Zde budu sledovat, jestli má region nějaké společné výstupy vzhledem k mezinárodnímu prostředí a nastalých situací v něm. Analyzovány budou události, které musely země řešit společně. Konkrétně půjde o oslavy 60. výročí konce 2. světové války, následovat bude analýza kauzy odstranění monumentu bronzového vojáka z centra Tallinnu. Poslední analyzovanou událostí bude reakce zemí regionu na poslední celosvětovou finanční krizi, která „baltské tygry“ silně zasáhla. Dílčím cílem poslední sektorové analýzy bude zjištění, dochází-li během nastalých situací ke společnému postupu nebo ne. Hlavním znakem analýzy bude hledání prvků společného postupu a koordinace vůči vnějšku regionu.

Celá práce bude vycházet z hypotézy, že regionotvornost v regionech posiluje již od začátku devadesátých let. Druhá hypotéza bude potvrzena, pokud budou nalezeny ve všech pěti úrovních konceptu regionotvornosti hmatatelné prvky regionotvornosti. Jak již bylo zmíněno, v práci bude používána sektorová deskriptivní analýza. Vyhodnocení jednotlivých analytických kapitol, stejně jako odpovědi na výzkumné otázky budou v závěru. Každá dílčí analýza sektoru bude končit krátkým shrnutím. Důvodem je vytyčení hlavních poznatků z jednotlivých sektorů analýzy. V závěru pak budou výsledky analýz rozebrány a bude zde uveden výsledek měření úrovně regionotvornosti jak regionu Pobaltí.

1.2 Výzkumné otázky:

Kam podle škály konceptu regionotvornosti B. Hettneho patří region Pobaltí?

Probíhá regionotvorný proces na všech pěti úrovních hierarchického konceptu Björna Hettneho?

Míra regionotvornosti a regionotvorný proces budou hodnocena podle analyzovaných sektorů. Prvním sektorem je geografická homogenita regionu jako přírodního prostoru. Zde bude zkoumáno, jestli můžeme o regionu hovořit i v jeho esenčním, přírodovědném základu. Druhý sektor bude zkoumán za pomoci analýzy Regionálního bezpečnostního komplexu. Zkoumán bude konkrétně mikrokomplex Pobaltí. Pro tuto část poslouží teoretický rámec B. Buzana a O. Waevera. Třetí sektorová analýza bude věnována institucionalizaci regionu. Konkrétně půjde o integrační procesy a uskupení, která budou analyzována. Čtvrtá sektorová analýza se bude dotýkat občanské společnosti. V první části za pomoci analyzují občanskou společnost před získáním nezávislosti na SSSR. Ve druhé části sektorové analýzy pak bude analyzován současný stav občanské společnosti v regionu. Poslední, pátá analýza bude sledovat, zdali se region chová jako kolektivní aktér a zdali k tomu má vůbec dostatečné exekutivní kapacity.

V závěru budou podrobně zhodnoceny všechny sektorové analýzy. V každé části vyhodnocení budou vypíchnuty silné i slabé stránky testovaného sektoru. Dále budou potvrzeny či vyvráceny hypotézy, které říkají, že regionotvornost v regionu je hmatatelná na všech úrovních testovaného konceptu. Druhá z nich tvrdí, že regionotvornost se v regionu prohlubuje již od začátku 90. let.

Z výsledků sektorových analýz, bude v závěru popsána míra regionotvornosti.

2 REGIONY S DŮRAZEM NA NOVÝ REGIONALISMUS

Regiony v současnosti představují významné historické, politické, ekonomické, sociální či kulturní jednotky, které zásadním způsobem promlouvají do politického procesu (Cabada a kol., 2009: 5). Mezinárodní vztahy často chápou regiony jako nadnárodní subsystémy mezinárodního systému, tedy jako světové regiony. Strukturovanější pohledy tvrdí, že region se skládá ze států, které mají některé společné etnické, lingvistické, kulturní, sociální a historické vazby (Hettne, 2005: 550).

Podle M. Keatinga jsou regiony, spolu s ostatními teritoriálními jednotkami, konstruovány různými elementy, a to s větší či menší mírou soudržnosti. Ve chvíli, kdy se geografické prvky, ekonomická soudržnost, kulturní identita, administrativní aparát a teritoriální mobilizace střetávají ve vymezeném prostoru, hovoříme o silném regionalismu. V jiném případě je definice regionálního prostoru napadnutelná, neboť region je vyjádřen různými formami spolupráce napříč ekonomickým, politickým a kulturním spektrem. Přesto neurčitost regionálních hranic a rozdílnost typů systémů regionů nutí nahlížení na ně jako na otevřené systémy, než na soběstačné společenské jednotky. Důležité je také to, že regiony zde byly před vznikem národních států a měly vliv na jejich budování. Spolu s regionalismem v evropském prostoru mají dlouhou historii (Keating, 1997: 9-11). Jako sjednocující prvek regionu lze vidět společnou historii, kulturní jednotící prvky i společné politické snahy, týkající se bezpečnosti či integrace do EU.

Další variantu definice regionu odhaluje finský geograf Anssi Passi. Tvrdí, že mnoho prací operuje s pojmem „nová regionální geografie“, která do sebe zahrnuje mapování individuálních a sociálních identit nebo nahlíží na region jako na manifestaci akumulace kapitálu. Anssi Passi hovoří o vhodné kombinaci politicko-ekonomických aspektů s formováním identity. Pohled na region je brán jako proces pochopení historického hlediska v rámci regionální transformace. Region je podle něj založen na hegemonickém postavení určitých specifických regionálních entit a

tvorbou identit nových, které se stávají součástí institucionalizace a reprodukce sociálních aktérů v rámci širší prostorové dělby práce. Z toho vyplývá, že hranice, symboly a instituce nelze chápat jenom jako výsledek nezávislých, popřípadě evolučních procesů. Naopak tyto procesy, vyjadřují věčný boj o hodnoty spojené s prostorem, reprezentací, demokracií a blahobytem. Proto na region nahlížíme jako na složitou institucionální strukturu. Je to dáno i jeho závislostí na lidské činnosti. Konkrétně na dohodách, institucích, médiích, vzdělávacím systému, politické organizaci či ekonomice (Paasi, 2004: 210-211).

Teorie nového regionalismu nabízí komplexní přístup k problematice uchopení regionu. V rámci geografie je na regiony obvykle nahlíženo jako na substátní entity, spíše historické provincie, které se mohly stát národním zájmem. Případně se jimi mohly stát později vzniklé jednotky v rámci národních států, jež se lišily od centra (Cabada a kol., 2009: 10).

Koncept regionu má v různých vědních disciplínách různé významy. Například v geografii jsou regiony chápány jako substátní identity či historické provincie. Regionem také mohou být uměle vytvořené administrativní jednotky. V mezinárodních systémech jsou regiony chápány jako nadnárodní části mezinárodního systému. L. J. Cantori nabízí obsáhlejší definici nadnárodního regionu: „*Region se skládá ze států, jež mají společná etnická, jazyková, kulturní a historická pouta*“ (Cantori 1970 : 1). Vědci se shodují, že neexistují žádné naturální regiony. Jejich ohraničení vždy variuje dle objektu zkoumání. Všechny regiony jsou produktem sociální konstrukce a jsou politicky napadnutelné. Viděno očima sociálního konstruktivisty, předpokladem pro vznik regionu je sdílení zájmů ve společném politické komunitě a to, že region funguje prakticky, nejen formálně (Hettne 2005 : 2).

2.1 Nový regionalismus

Nový regionalismus se snaží vyrovnat s novými výzvami, které s sebou přináší globalizace. Právě s globalizací se starý regionalismus nebyl schopen vyrovnat. Vzhledem ke vzniku obou regionalismů, je starý spjatý s fenoménem studené války a měl pevně dané funkce (Paasi 2009 : 6). Některé organizace měly bezpečnostní účel, jiné byly zase vesměs ekonomického charakteru. Nový regionalismus vzniká jako odpověď na nové, multipolární uspořádání světa. Multipolarita vzniká po rozpadu Sovětského svazu a konci jeho soupeření s USA. Vzestup na sklonku studené války prožívají nové mocnosti Čína či Indie. Dalším rozdílem mezi starým a novým regionalismem je snaha vyrovnat se s novými aktéry, působícími v mezinárodním systému. Stará teorie chápala jako možné aktéry pouze státy. Nová zařazuje mezi aktéry řadu nestátních aktérů, které můžeme nalézt v různých úrovních globálního systému. Aktéry mohou být státy, státní i nestátní organizace, odborníci či jednotlivci. Posledním podstatným odlišením je dynamika, jež podle autora působí v procesu regionalizace. Dynamika může posunovat regionotvornost na jiné úrovně. Například zlepšení bezpečnostní situace v regionu může vést k většímu přílivu zahraničních investic, což může mít za následek větší míru spolupráce mezi podporovanými entitami v regionu (Hettne 2005 : 5,6).

Jak již bylo napsáno, nový regionalismus překonává státocentrismus daný studenou válkou a bipolárním rozdělením světa. Usiluje primárně o zachycení regionotvornosti, resp. regionalizace jako dynamického a holistického procesu, přičemž na politické procesy nahlíží z jiné, státocentrické perspektivy. Tento koncept je navíc multidimenzionální a komplexní. Důraz je kladen především na aktéry, kteří mají společné kontakty založené hlavně na neformálních vztazích (Paasi 2009 : 7). Někteří kritici směru považují nový regionalismus jen za obměnu starého. Změna tkví pouze relativizaci konceptem sociálního konstruktivismu (Paasi 2009 : 8). I když lze tento argument do jisté míry přijmout, musíme podtrhnout komplexnost a adaptaci nového regionalismu na multipolární

prostředí, jež se formuje v 90. letech. V tomto aspektu není stará teorie regionalismu schopna obstát.

Představitelé nového regionalismu pracují s hierarchickým konceptem tzv. regionotvornosti (regioness), tedy tendence aktérů a procesů uvnitř dané jednotky utvářet ji jako specifický region. Zkoumané regiony pak řadí na škálu, jejímž hlavním autorem je Björn Hettne:

1. region jako geografická jednotka vymezena více či méně přirozenými fyzickými bariérami a označena ekologickými charakteristikami. Evropa od Atlantiku po Ural, Afrika od jihu po Saharu nebo Indický subkontinent;
2. region jako sociální systém, organizovaný jeho obyvateli, zahrnující translokální a transnacionální vztahy různých aktérů. Tyto vztahy generují bezpečnostní komplex, v němž jsou na sobě aktéři vzájemně bezpečnostně závislí, v této části bude čerpáno hlavně z teorie B. Buzana a bude provedena stručná analýza regionálního bezpečnostního komplexu;
3. region charakterizovaný spoluprací v oblasti hospodářské, politické, sociální a vojenské. Zde budou nastíněny hlavně společné integrační a kooperační snahy regionu;
4. region jako „občanská společnost,“ v němž organizační rámec podporuje a posiluje sociální komunikaci a sdílené hodnoty;
5. region jako kolektivní nebo mezinárodní aktér s jasnou specifickou identitou, kapacitami ke konání, určitým stupněm legitimacy a strukturami rozhodování (Hettne, 1999: 10-11).

Vzhledem k regionu, který bude v práci zkoumán, je třeba zmínit takzvaný rozvojový regionalismus. Tím je myšlena koordinovaná snaha

zemí uvnitř regionu, která má za cíl zvýšit politickou a ekonomickou kapacitu regionu. Rozvojový regionalismus vychází z principu, který nestaví všechny regionální aktéry na stejnou startovní pozici. Naopak chápe jejich různou rozvinutost a v rámci interakce mezi členy regionu počítá s „pomocí“ či „mentorováním“ rozvinutějších partnerů směrem k těm méně rozvinutým (Kučerová 2006 : 82).

Další, bezpečnostní regionalismus musíme vzhledem ke zkoumanému region nastínit také. Björn Hettne tvrdí, že pokud je region ohrožen zvenčí má tendenci prohlubovat vojenskou spolupráci uvnitř (Hettne 2005 : 9). Bezpečnostní regionalismus lze pochopit například i v realistickém chápání mezinárodních vztahů, když státy vytváří aliance, jejichž cílem je přežití. Kenneth Waltz staví bezpečnost nad všechny zájmy aktérů, když říká, že základní starostí aktérů není moc, ale bezpečnost (Waltz 1988 : 616).

2.1.1 Aktéři a úrovně analýzy dle nového regionalismu

Region je v novém regionalismu nejen aktérem směrem ven, nýbrž je arénou na nižší úrovni – směrem dovnitř. Unikátním prvkem regionálního aktérství je jeho vznik dobrovolným procesem a proto závisí na dialogu a budování kompromisních řešení. Stejný model zastává i EU jako preferovaný světový pořádek. Přístup, v němž je region spatřován jako (dynamický) proces, implikuje prohlubování regionalismu. Regionalismus je proces vytvořen lidmi a neustále se vyvíjí, což znamená, že výsledek není zaručen a může, stejně jako koncept národního státu, selhat (Hettne 2005 : 13, 14).

Úrovně analýzy nového regionalismu jsou ve vědeckých kruzích velmi diskutovaným tématem, ve kterém ještě nedošlo k obecnému konsenzu. Někteří vědci se je snaží rozlišovat podle působících aktérů, jiní zase dle charakteru regionu (za jakým účelem funguje). Nadefinování úrovní analýzy je problematické také proto, že někteří aktéři, jako například organizace, jsou sice silné „na papíře“ (Africká Unie), ve

skutečnosti ale nemají reálnou moc. Jiné organizace zase slouží výhradně účelům států, které je zřizují a vytvářejí například umělý tlak na rozvoj regionu (Institut Baltoskandie); (Hettne 2005 : 16). Podobné je to s regionálními iniciativami či jedinci. Každá entita má v reálu jiný vliv a moc.

Björn Hettne definuje dvě úrovně regionů: nižší a vyšší. První, nižší, jsou mikroregiony, které existují na národní a místní úrovni. Skládají se z subnacionálních částí a neměly by být tvořeny celými státy. Za příklad takového mikroregionu lze považovat například Baskicko nebo Estonsko-finský koridor či části Slovinsko-italského příhraničí. Jsou charakterizovány sítí kontaktů, které překračují mezistátní hranice. Mikroregiony často působí víc neformálně a mohou překračovat význam makroregionálních uskupení, protože běžní občané se do procesu regionotvornosti zapojují mnohem častěji (Hettne 2005 : 15). Pro tyto typy regionů je charakteristická kulturní výměna.

Druhá, vyšší úroveň regionalismu má důsledky nad a mezi jednotlivými regiony. Vztahuje se k aktérům, kteří právě v tomto regionu působí. Vztahy a kontakty mezi jednotlivými aktéry, kterými mohou být i samotné regiony se zabývá interregionalismus. Tento fenomén je důsledkem zahraniční politiky EU, která se rozhodla spolupracovat s jinými nadnárodními organizacemi, skrz ně například distribuuje rozvojovou pomoc (ASEAN, Mercosur, SADC). Interregionalismus také můžeme považovat za jakousi okleštěnou formu globalizace (Hettne 2005 : 16, 17).

Jak uvádí Ladislav Cabada v publikaci *Evropa regionů*, koncept Nového regionalismu je spjat primárně se zkoumáním regionalismu v Evropě a přímo souvisí s Evropskou unií, kde je možné víceúrovňový regionalismus pozorovat. Největší slabinu sociálně-konstruktivistického přístupu k regionům vidí autoři zmíněné knihy v tom, že směr se věnuje regionalismu jako supranacionálnímu fenoménu a ověřuje své koncepty pouze na nadnárodní integraci (Cabada a kol. 2009 : 13).

2.2 Definice regionu Klause Rotha

Klaus Roth definuje region jako derivát latinského pojmu *regio*, znamenající okres nebo správa. Představuje si pod ním určitou teritoriální jednotku, popřípadě prostorový rozsah. Problém nastává v situaci, kdy je potřeba definovat jeho velikost. Roth dělí region na čtyři kategorie:

1. Mikroregion - nejmenší jednotka regionu. Je to relativně malý prostor mezi sociální komunitou a okresem, obvykle je chápán jako jedno město. Z individuálního pohledu je to místo blízké a spjaté s neuzším pojetím domova.
2. Mesoregion - zabírá větší prostor než je město. Nejčastěji se jedná o určité správní území, ať už je jím okres nebo jednotlivý stát. Toto území je zakotveno ve společné historii a lidském povědomí. V jihovýchodní Evropě se jedná například o Istrii, Transylvánii neb Černou Horu.
3. Makroregion - území velikostně vymezené mezi jednotlivým státem a kontinentem. Jedná se např. o prostor Balkánu, Baltu a Skandinávie. Právě makro regionem Pobaltí bude zkoumán.
4. Globální rovina regionů - jde o oblast Středomoří, atlantský či pacifický prostor a Blízký východ. Je vymezen kontinentem a globální úrovní geopolitického prostoru (Roth, 2007: 18-20).

Podle dělení Klause Rotha je jasné, že se budu zabývat makroregionem Pobaltí, na který budu aplikovat hierarchický koncept regionotvornosti Bjorna Hettneho. Budu posuzovat tendence jednotlivých států prostoru vytvářet region právě podle konceptu B. Hettneho.

2.3 Teorie Nordicity

Ole Waever se ve své práci *Severská nostalgie: Severní Evropa po studené válce*, zabývá novou definicí regionu. Přichází s myšlenkou, že severské země lze jakožto integrační koncept považovat za překonaný. Potřeba redefinice regionu v době, kdy se mění mapa Evropy, je nutná. Hlavní alternativu vidí autor v regionu zemí Baltského moře, jež zahrne nejen severské země, ale i Pobaltí. Navíc pak ruské, německé a polské pobřeží Baltu (Waever, 1992 : 73).

Hlavním zdrojem autorovy redefinice regionu je myšlenka, že regionální identita není statická a bude se přesouvat k Baltu. Zde se autor shoduje s Hettinem. Dále říká, že nový region nebude založený na státech, ale na společném komunikačním prostoru - Baltu (Waever, 1992 : 90).

O. Waever definuje hlavní podmínky tvorby regionu zemí Baltského moře:

1. ustavení odpovídajícího prostředí pro obchod, politiku, turismus
2. zachování dobrých vztahů v regionu
3. jednotlivé oblasti regionu musí ekonomicky růst, aby se nestaly periferiemi svých vlastních států.

3 POBALTÍ - DEFINICE POJMU A VYMEZENÍ

Pobaltí je mnohoznačný geografický koncept, který slouží k uchopení regionu okolo Baltského moře. Balt je semi-uzavřenou vodní plochou, kterou sdílí státy: Litva, Lotyšsko, Estonsko, Rusko, Dánsko, Švédsko, Finsko, Polsko a Německo. Baltské moře funguje po staletí jako interakční prostor se vzájemnými vazbami a kontakty. Tyto vazby se dynamicky mění. Jejich rozvoj nebo naopak úpadek kopíruje význačné historické události v regionu. Jak se v průběhu let proměňoval význam

Baltu, tak se různí i chápání konceptu Pobaltí. Různé projekty se pokusím v následujících řádcích představit.

Termín Baltské moře vychází z latinského Mare Balticum, jež bylo v dochované formě použito Adamem z Brém v 11. století. Význam slova Balt, v litevštině „*baltas*,“ v lotyštině „*balts*“ znamená bílý. Ustálené označení Baltské moře se ale do češtiny nepřekládá. Nejspíš proto, že termín Bílé moře odkazuje na vodní plochu v Severním ledovém oceánu. Bílé moře se rozkládá mezi poloostrovy Kola a Kanin, největším sídlem na pobřeží Bílého moře je přístav Archandělsk.

Naproti tomu Baltské moře je frekventovaným obchodním prostorem s počtem strategických přístavů a velkou obchodní výměnou. Za zmínění stojí přístavy Stockholm, Malmö, Helsinky, Oulu, Turku, Tallinn, Riga, Liepaja, Klaipeda, Gdaňsk, Kodaň, Rostock nebo Kiel. Baltské moře je poměrně mělké a některé přístavy se potýkají s nánosy bahna a písku, jež znesnadňují přístup plavidlům s velkým ponorem. Typickým příkladem je polský Štětín. Tato hustá síť pobřežních sídel – přístavů nahrává prohlubování vzájemných vztahů a vysoké míře interakce.

3.1 Pobaltí - úzký koncept

Tradiční vnímání Pobaltí a pobaltských republik je v českém prostředí zcela jasné. Pobaltím myslíme tři pobaltské republiky, tedy Litvu, Lotyšsko a Estonsko.

Moderní historie Pobaltí sahá do 13. století, kdy se za pomoci německých a dánských misionářů celý region christianizuje. Prvním historickým státním útvarem na vymezeném území bylo Livonsko, jež se rozkládalo na dnešním území Lotyšska a Estonska. Roku 1202 se Řád Livonských rytířů zmocnil území a vládl mu až do roku 1561, kdy v důsledku Livonských válek s Moskevským státem Livonsko jako státní útvar zaniká.

O něco později, v polovině 13. století, vzniká na jih od Livonska Litevské velkovévodství (Grand Duchy of Lithuania), jež se s nárůstem moci později stává hlavní hybnou silou v regionu. V roce 1621 je pak většina bývalého Livonska včleněna do území expandujícího Švédska. Během Velké severní války (Švédsko x Rusko) bylo území Livonska dobyto Ruskem a Švédsko území oficiálně postoupilo Rusku dohodou z Nystadu (Nordstrom 2002 : 65). Rusko si kontrolu nad teritoriem udrželo v 18 století, když byla Polsko-litevská Reč pospolitá postupně třikrát rozdělena. Západní části Litvy byly včleněny do východního Pruska.¹

Po 1. světové válce získaly všechny tři státy samostatnost. Krátká éra samostatnosti byla ukončena paktem Molotov-Ribbentrop, kdy Rudá armáda obsadila celé teritorium Pobaltí. V roce 1940 byly dosazeny komunistické vlády a vyhlášeny Sovětské socialistické republiky. Sovětizace území byla přerušena v roce 1941, kdy se do Pobaltí dostala nacistická armáda. Obyvatelé Litvy, Lotyšska a Estonska oslavovali Němce jako osvoboditele. Místo osvobození nacisté zřídili Reichskommissariat Ostland, který dohlížel na diskriminaci, deportace a masové vraždy v Pobaltí. Území Litvy bylo dokonce nacisty prohlášeno jako „území vyčištěné od Židů.“² Nacistická správa se v regionu udržela do konce roku 1944, kdy byla znovu vystřídána Sovětským svazem. Druhá sovětská okupace byla tiše posvěcena USA a Velkou Británií během jaltské konference.

Přesto, že se jedná o státy s poměrně malou rozlohou, zabírají v Evropě důležitý strategický prostor ve východní části Baltského moře. Při zevrubném pohledu do mapy vidíme, že po rozpadu SSSR byla nástupnickému Rusku odebrána velká část pobřeží Baltského moře, kterou si rozdělily právě tyto tři státy. Jižní hranici sdílí s Litvou Ruská federace, prostřednictvím Kaliningradské oblasti. Na severu lze prostor ohraničit severní hranicí Estonska. Východní hranice regionu tvoří

1 http://www.staypoland.com/polska_historie.html (3.3.2013)

2 http://www.lituanus.org/1989/89_1_02.htm 3. 3. 2013

Estonsko-Ruská hranice. Zhruba polovina hranice protíná jezera Peipsi jarv a Lammijarv. Směrem na jih pak s Ruskem sousedí Lotyšsko, jehož jihovýchodním sousedem je Bělorusko. Navazuje Litevská republika, mající východní hranici s Běloruskem, na jihu pak s Ruskou federací a Polskem.

Pro tento prostor se také užívá pojem Pobaltské státy či Pobaltské republiky. Všechna označení odkazují na tři, výše zmíněné státy v prostoru (Janauskas, 2010 : nestránkováno).

Profesor Tomas Kavaliauskas z univerzity v Kaunasu rozlišuje regiony na (Po)baltské státy a státy regionu Baltského moře. Navíc zmiňuje, že během meziválečné periodě bylo i Finsko „počítáno mezi státy baltské.“ (Kavaliauskas 2012 : 17). Finsko bylo po Finské válce v roce 1809 poraženo a správu nad územím převzal ruský car Alexandr I. Finové měli, jako velkovévodství, nízkou míru autonomie na carském Rusku. Sled událostí, vedoucích k nezávislosti, byl započat v ruském revolučním roce 1917, kdy se začaly naplno projevovat finské snahy o samostatnost. V roce 1918 propukla občanská válka mezi Bílými, podporovanými Německem a Rudými, příznivci SSSR. Bílí byli úspěšnější a v roce 1920 byla podepsána Dohoda v Tartu (dnešní Estonsko), stanovující nové sovětsko-finské hranice. Díky prvkům geografické blízkosti, společné historii - zkušenost carské nadvlády a nově nabytá poválečná nezávislost bylo možné řadit Finsko k státům baltským (Kirby 2006 : 215).

Zatímco Litva, Lotyšsko a Estonsko byly Sověty anektovány v roce 1939, Finové si v zimní válce s Ruskem, trvající od 30. listopadu 1939 do 13. března 1940 zachovali svrchovanost nad většinou svého území. Sovětům připadla území Rybářského poloostrova, Ladožské šíje a Karelské šíje. Tím, že se Finsko ubránilo proti obrovské materiální a lidské přesile, zvýšila se jeho mezinárodní prestiž a ve společnosti bylo překlenuto trauma, způsobené občanskou válkou mezi Bílými a Rudými. Navíc se Finsko oddělilo od osudu států Pobaltí, jež byly v té době pod

sovětskou nadvládou. Zimní válkou Finsko potvrdilo svou nezávislost. I když po druhé světové válce byla zahájena finlandizace. Tímto pojmem nazýváme proces podřízení zahraniční politiky zájmům silného souseda - SSSR, který Finsko přijalo výměnou za svou státní suverenitu. Na podobný vztah odkazuje také pojem bandwagoning (Hlaváček 2011: kurz Problematika Euroatlantismu, 17. 10. 2011). Finlandizace, někdy označována také jako Paasikiviho doktrína, vedla k zamezení útoku ze strany SSSR a zisku rovnocenné pozice ve vztahu Finsko – Rusko. Tato doktrína vedla k vyloučení Finska z účasti na Marshallově plánu či v NATO. Je jasné, že od roku 1940 směřovaly Finsko a země Pobaltí jinými směry (Häikiö 1992 : 100, 106, 107).

Dnes jsou tendence Litvy, Lotyšska a Estonska opět odlišné. Estonsko se díky svým jazykovým kořenům hlásí ke Skandinávské tradici. Naopak Litva vidí sebe sama jako součást střední Evropy. Lotyšsko se svou výraznou ruskou menšinou spatřuje sebe jako člena střední či spíše středo-východní Evropy. Různí badatelé mají různé názory, přičemž i u Lotyšska někteří spatřují tendence zapojovat se k severským zemím, jako důkaz berou úzkou spolupráci se Severskou radou. Státy Pobaltí jsou navíc součástí většího regionu zemí Baltského moře (Kavaliauskas 2012 : 17) Pro účely práce bude na Pobaltí nahlíženo právě jako na prostor Litvy, Lotyšska a Estonska.

3.2 Pojmy Skandinávie a Severské země

Pojem Skandinávie je často zaměňován a rozměňován mezi více zemí, než kterým ve skutečnosti náleží. Skandinávie je historickým regionem Dánska, Norska a Švédska. Často bývá nesprávně zařazováno Finsko. Skandinavismus odkazuje na historické, jazykové a kulturní dědictví, které tyto národy spojuje. Hnutí mělo za cíl tyto národy sjednotit a etablovat pojem Skandinávie jako společnou domovinu Dánů, Norů a Švédů. Skandinavismus vznikl jako protiváha proněmeckých uskupení působících v Dánsku a Švédsku v polovině devatenáctého století (Zájezdová 2005 : 1). Je třeba zdůraznit, že v 19. století byl

skandinavismus zejména kulturní hnutí a nebyl spojován s ekonomickou integrací. Myšlenka na obdobu, ovšem ekonomického, Skandinavismu se objevila až v 50. letech 20. století s projekty Nordek a později Severskou radou (Dhondt 2011 : 6).

Trojlístek Skandinávie je protkán mnoha společnými historickými liniemi, personálními uniemi, zánikem norštiny a jejím nahrazením norským dialektem dánštiny – Bokmål.³ Je zajímavé, že vzájemná mnohaletá řevnivost nakonec vyústila ve fungující, silné partnerství

Na skandinávské země navazuje pojem severské země. Anglicky Nordic countries, do češtiny nejčastěji překládáno jako severské země. Pojem nordické země je v českém prostředí nepoužívaný, nejspíš díky negativní konotaci termínu, která může být spojována s nordickou rasou a nacismem.

Základní pojem Severské země zahrnuje celou Skandinávii, tedy Norsko, Švédsko a Dánsko, spolu s Finskem a Islandem. Většinou se tím myslí všechny evropské státy ležící na severu kontinentu, které spojuje jak politika, způsob vládnutí, provázanost ekonomik a kultury. Ale termín "severské státy" je širší. K výše zmíněným se často počítají ještě autonomní území Faerských ostrovů, Grónska a Alandských ostrovů. Společným znakem severských zemí je také převládající protestantská víra (Zájedová 2005 : 2). Například Klimešův Slovník cizích slov uvádí pod pojmem Nordista toto: „*Odborník v nordistice, tj. ve studijním a vědním oboru zabývající se jazykem, literaturou a dějinami germánských severských národů*“ (Klimeš 1981: 212). V norštině je slovo "norden" (ve finštině "Pohjola" nebo "Pohjoismaa") společně používáno pro pět severských států, které jsou od roku 1955 spojeny v *Nordic Council* (Severskou radu). Pokusy implantovat tento termín do angličtiny,

³ <http://norge.cz/norstina> 1. 3. 2013

případně dalších evropských jazyků se však neseťkává s velkým úspěchem.⁴ Přesto ho severští vědci často aplikují.

Profesor ekonomie Larsson z univerzity v Göteborgu ve své práci tvrdí, že severské země, tedy Dánsko, Island, Finsko, Norsko a Švédsko jsou ve společném režimu, který můžeme nazývat severské země. Severský režim pak můžeme charakterizovat silnými obchodními organizacemi, odborovými organizacemi, společnou kulturou a institucionální podporou sociálního státu (Larsson 2011 : 33).

V mezinárodním prostředí je pak možné Severské země charakterizovat jako soft powers státy. Země, které se snaží přispět k míru nejen pasivně ale i aktivně, nejčastěji v roli mediátorů či signatářů různých dohod. Norsko působilo jako mediátor v Izraelsko-palestinském konfliktu, mediace také vešla ve světě mezinárodní politiky ve známost jako Oslo proces (Stokke 2010 : 138). Dále se Norsko podílelo či podílí na rozvojových a mírotvorných činnostech v Súdánu, Kolumbii, Haiti či Nepálu.⁵ Norsko také hraje přední světovou úlohu v aktivitách, jejichž cílem je ochrana životního prostředí. Norové dlouhodobě usilují o posílení programu UNEP při OSN v roli globálního fóra pro životní prostředí.⁶

Švédsko hraje svou tradiční roli soft power hlavně v udílení Nobelových cen za mír.⁷ Své další aktivity soustředí hlavně do Afriky, nejčastějšími příjemci švédské rozvojové pomoci je Darfúr a Somálsko.⁸ Švédsko navíc přímo kooperuje s Africkou unií, skrz kterou každoročně poskytuje finanční asistenci vytipovaným regionálním organizacím, které propagují mír a spolupráci (Swedish Government Communication

4 <http://www.severskelisty.cz/jazyk/jazy0002.php> 4. 3. 2013

5 <http://www.mandagmorgen.no/norway-leads-soft-power-diplomacy> 4. 3. 2013

6 http://www.noramb.cz/About_Norway/ivotni-prostedi/ivotni-prostedi/cooperation/ 3. 3. 2013

7 http://www.foreignpolicy.com/articles/2011/04/12/the_war_on_soft_power 3. 3. 2013

8 <http://www.sudantribune.com/Sweden-to-help-Darfur-peace,12420> 3.3.2013

2007/08 : 51, In: National strategy for Swedish participation in international peace-support and security-building operations).

Finsko nezůstává pozadu, když se aktivně podílí na mírotvorných snahách po celém světě. Prvním historicky výrazným aktem pro mír v širším kontextu, jenž měl finský podpis, byla Helsinská konference KBSE, v roce 1996 transformovaná na OBSE. Tato organizace funguje jako garant bezpečnosti a spolupráce v Evropě.⁹ Významným finským mírotvůrcem je také držitel Nobelovy ceny míru za rok 2008, bývalý finský prezident Martti Ahtisaari, jenž se zasloužil například o mírovou dohodu mezi Indonésií a Ačehem v roce 2005. Také působil jako vyjednaváč při konfliktu v Bosně a Hercegovině.¹⁰ Provázanost severských zemí dokumentuje i institut Nobelovy ceny. Právě Nobelova cena míru není udělována žádnou švédskou institucí, nýbrž norskou parlamentní komisí.

Dánsko se stejně jako jeho severští sousedi pokouší o dosažení míru v problematických oblastech světa. Spolu s norskou delegací spolupracovalo v Nepálu. Navíc působí v rozvojových misích v Afghánistánu, Iráku¹¹ či Somálsku nebo Mali.¹²

Severskými zeměmi pro účely této práce tedy rozumíme Dánsko, Švédsko, Norsko, Finsko, kterým se budu věnovat v rámci zemí regionu Baltského moře. Island, Faerské ostrovy, Alandy a Grónsko budou chápány spíše jako periferie regionu.

⁹ <http://www.osce.org/who/87> 3. 3. 2013

¹⁰ http://www.nytimes.com/2008/10/11/world/europe/11nobel.html?partner=rssnyt&emc=rss&_r=0 3. 3. 2013

¹¹ http://www.netpublikationer.dk/um/8466/html/printerversion_chapter04.htm 3. 3. 2013

¹² <http://reliefweb.int/report/mali/denmark-supports-african-peace-support-mission-mali-dkk-12-million> 3. 3. 2013

3.3 Pobaltí, Region Baltského moře - širší koncept

Podle deníku *The Economist* je Region Baltského moře nejkomplicovanější a zároveň nejslibnější region nové Evropy (Olson 1998 : nestránkováno).

Vnímání Pobaltí v širším konceptu, jako Regionu Baltského moře nebo region zemí Baltu či region zemí Baltského moře rozšiřuje možnosti uchopení regionu z hlediska nového regionalismu.

Vzestup používání těchto termínů narůstá v 90. letech kdy se po rozpadu SSSR a nezávislosti Pobaltských republik, změny finské zahraniční politiky a Švédského vstupu do EU v roce 1995 otevřel nový prostor interakci mezi všemi zeměmi severovýchodní Evropy, omývané Baltem. Navíc se ve stejném období objevuje koncept „nového severu,“ který není nově formován podobnými modely společnosti, ale je to naopak geografický a geopolitický koncept integrace a transformace zemí, který má přispět k přeshraniční a intra-regionální spolupráci. Cílem je vytvoření sítě stabilního kooperujícího regionu (Williamsová 2000 : 2). Ve své studii Williamsová klade důraz na rychlou integraci Ruska do regionu Baltu a jeho začlenění do EU. Jak se ukazuje, tento scénář integrace je zatím neproveditelný, ne-li nemožný.

V počátečních letech nezávislosti a nových demokratických režimů se ukázalo, že všichni členové regionu mimo Ruské federace nastoupili prozápadní kurz. Tím se otevřela cesta integrace (Janauskas 2010 : 339). Region Baltského moře je také projektem, který je podporován EU. Evropský program EU Baltic Sea Region (EUBSR)¹³ funguje od roku 2007. Je financován € 15 miliardami ročně. Hlavními pilíři programu jsou Energie, Voda, Transport a Inovace. Cílem EU je přiblížit země Baltu a vytvořit jeden makro region. EU se přesně podle myšlenky O. Waevera zaměřuje skrz tyto pilíře na identitu, kterou chce propojit a rozvíjet tak, aby u všech zemí regionu vznikla nová, společná identita Baltského moře

¹³ <http://eu.baltic.net/> 4. 3. 2013

(Waever 1992 : 90). Přesto tento program EU nachází své kritiky, Jurkynas argumentuje, že tento program je jen byrokratickou příšerou, když něco jako regionální identita Baltu neexistuje (Jurkynas 2009 : 6). Finský badatel Anssi Paasi ve své analýze nového regionalismu ve vztahu k Baltskému prostoru uvádí, že multidimenziální vztahy, komplexnost a non-konformnost musí být základními rysy pro různé typy státních a nestátních aktérů, kteří často přicházejí s neformálními způsoby v souvislosti s globalizovaným regionálním systémem (Paasi 2009 : 127).

Jak přidává doktor Gierdus Janauskas, Balt by měl být vnímán jako transnacionální prostor. Ke konstrukci nových regionů pak pochází protnutím politické a ekonomické vůle spolu s Evropským řádem obnovitelného a udržitelného ekonomického rozvoje. V důsledku těchto faktorů pak dochází k situaci, kde supranacionální zájem nahrazuje zájmy národní. Ve svém textu pak litevský badatel vidí 9 zemí v regionu Baltu: Dánsko, Švédsko, Finsko, Německo, dále pak Litva, Lotyšsko, Estonsko a Polsko plus Norsko (Janauskas 2010 : 342). Webové stránky k programu EU se sice zmiňují o osmi zemích regionu (bez Norska), ale v prezentačních materiálech¹⁴ můžeme Norsko nalézt.

Pro potřeby této práce do tohoto regionu tedy spadají: Dánsko, Švédsko, Finsko, Německo dále pak Litva, Lotyšsko, Estonsko a Polsko, občasně je uváděno i Norsko a Island, i když jejich poloha je vzhledem k termínu problematičtější. Nicméně díky velké obchodní výměně s ostatními zeměmi Baltu se dají, alespoň částečně, pokládat za součást regionu Baltu. Poslední země, která by se dala označit za intraregionální, je Rusko, to však v kontextu zemí Baltského moře většina odborníků nezařazuje. Ustálení tohoto, dnes ještě málo používaného termínu, lze přikládat hlavně integračním uskupením, která pomohla nové, nezávislé republiky, začlenit. Mezi taková uskupení lze zařadit Severskou radu,

14 http://ec.europa.eu/regional_policy/cooperate/baltic/index_en.cfm 3. 3. 2013

Radu baltských mořských států nebo skupinu 5 + 3, program BEMIP nebo již zmíněný program EUBSR. (Auer, 1998 : 80)

3.4 Baltoskandie

Baltoskandie byla a je politicko-geografickým konceptem, jež byl rozvinut litevským profesorem Kazyseem Pakstasem. Jeho cílem byla myšlenka na společnou unii skládající se z osmi členů (Dánska, Norska, Švédsko, Finsko, Island, Litva, Lotyšsko a Estonsko). Ve své knize stejného názvu profesor Pakstas naznačuje hned několik dimenzí uskupení, jež by mělo společně působit jako geografická, kulturní, politická či vojenská síla.¹⁵ Baltoskandie měla od roku 1991 až do roku 2009 svůj institut, jež byl zřízen v litevské Panevežiu. Cílem bylo zejména udržování a navazování kulturních kontaktů v Baltoskandii. Projekt Baltoskandie můžeme v moderní formě spatřit ve volnějším uskupení NB8, které plní funkci poradního, grantového a politického uskupení. Samotná prapůvodní myšlenka Baltoskandie, tedy svazu či konfederace států, je dnes již mrtvá. Pojem Baltoskandie je v politologickém diskursu výrazně málo používaný a slouží spíše jako varianta k uskupení NB8 nebo Regionu zemí Baltského moře. Není překvapením, že nejhojněji ho používají právě Litevci.¹⁶ Na sociálních sítích je tomu taktéž. Na facebook.com se v různých skupinách, které obsahuje název Baltoscandia sdružuje jen asi sedm desítek lidí.¹⁷ Na Twitteru dokonce Baltoscandia zmiňuje pouze litevský internetový deník LT Online News.¹⁸

15 <http://www.xxiamzius.lt/archyvas/priedai/horizontai/20030820/2-1.html> 25. 2. 2013

16 http://www.lithuaniantribune.com/12000/baltoscandia-a-utopia-an-ambition-or-just-a-polite-neighborhood-201212000/?utm_source=dlvr.it&utm_medium=twitter 25. 2. 2013

17 <http://www.facebook.com/search/results.php?q=baltoscandia&init=quick&tas=0.40194115675331576> 1. 3. 2013

18 <https://twitter.com/search?q=baltoscandia&src=typd> 1. 3. 2013

4 PRVNÍ SEKTOROVÁ ANALÝZA POBALTÍ - GEOGRAFICKÝ REGION

Názvem Pobaltí nebo Baltské státy se souhrnně označuje Litva, Lotyšsko a Estonsko. Jde o nevelké přímořské státy, které spojují podobné geografické podmínky a také podobná historie. Ze západu a ze severu jsou Baltské státy ohraničeny Baltským mořem s Rižským a Finským zálivem. Na východě sousedí Estonsko a Lotyšsko s Ruskem, Lotyšsko a Litva s Běloruskem. Litva dále sousedí na jihu s Polskem a Ruskem (Kaliningradskou oblastí). Rozlohou je největší Litva s 65 300 km², následuje Lotyšsko s 64 590 km² a Estonsko s rozlohou 45 230 km².

Pobaltí bývá většinou řazeno do východní Evropy, už proto, že po druhé světové válce byly tyto státy přímou součástí Sovětského svazu. Z geografického hlediska je však můžeme řadit také do Evropy střední, středo-východní (anglicky CEE – Central Eastern Europe), někdy také do Evropy severní. Podle měření, které prováděli v roce 1989 francouzští geografové, leží geografický střed Evropy v Litvě, asi 25 km severně od litevského Vilniusu.¹⁹ Estonsko bývá někdy řazeno i do severní Evropy. Důvodem je jednak jeho poloha, jednak spřízněnost s finskou kulturou. Estonština je ugrofinský jazyk a je velmi podobná finštině. Naopak litevština a lotyšština patří mezi indoevropské jazyky, tvoří však samostatnou skupinu baltských jazyků. Jde o jediné dva živé jazyky, které do této skupiny patří (Hubinger, Honzák, Polišínský 1985 : 135).

4.1 Pobřeží regionu

Baltské moře patří k nejmladším na světě. Vzniklo zhruba před 6–7 tisíci lety, když po poslední době ledové roztál skandinávský ledovec. Se světovým oceánem se Baltské moře spojilo jen úzkým průlivem mezi Dánskem a Švédskem. Okolo Litvy a Lotyšska je pobřeží mělké, rovné a

¹⁹ <http://www.rferl.org/content/article/1101144.html> 13. 3. 2013

písčité. Naopak estonské pobřeží je velmi členité s četnými zátokami, úžinami a ostrůvky a často se strmými břehy. U litevského pobřeží leží jedna z nejznámějších baltských písečných kos – Kurská (lit. Kuršių nerija). Sahá sem ze sousední ruské Kaliningradské oblasti a její konec je u litevského přístavu Klaipeda. Tento úzký průliv spojuje Baltské moře s Kurským zálivem. Do hloubi Lotyšska a částečně i Estonska se zařezává Rižský záliv. Od Baltského moře jsou jeho vody odděleny Západoestonským souostrovím (est. Lääne-Eesti saarestik) – to je tvořeno ostrovy Saaremaa, Hiiumaa, Muhu, Vormsi a několika sty dalších menších ostrovů (Král 1999 : 84).

4.2 Reliéf

Pobaltí leží v oblasti velké Východoevropské roviny. Z geologického hlediska je pobaltské území tvořeno Baltským štítem – nejstarší částí evropské pevniny. Povrch pobaltských států je plochý a nížinatý, ale není zcela rovný, je zvlněn mnoha kopcovitými pásy. Konkrétně jde o morénové valy - největší vliv na dnešní podobu povrchu měl totiž skandinávský ledovec. Také proto je na území regionu velký počet ledovcových jezer. Podél celého Baltu se táhne široký pás pobřežní nížiny. Nadmořská výška pozvolna stoupá směrem do vnitrozemí, kde ojedinělé vrcholy v Lotyšsku a Estonsku přesahují 300 m n. m. Nejvyšší vrchol celého Pobaltí se nachází v jihovýchodním Estonsku nedaleko ruských a lotyšských hranic. Je jím Suur Munamägi (Velká vejcová hora), nacházející se v pohoří Haanja, s nadmořskou výškou 318 m. Nejvyšší bod Lotyšska se nachází v centrální části zvané Vidzemska vysočina (lot. Vidzemes augstiene). Vrchol Gaiziņkalns měří 311 m n. m. Jihovýchod země je zvlněn Latgalskou vysočinou (lot. Latgales augstiene). Oblast kolem Rižského zálivu je nížinatá, západu země dominuje nevysoká Kurzemska vysočina (lot. Kurzemes augstiene). Litva je nejnižinatější ze tří pobaltských států. Její nevyšší vrchol Aukštojas (zvaný též Aukštasis kalnas) dosahuje výšky pouhých 294 m n. m. Nachází se na jihovýchodě země v Medininské vysočině (lit. Medininkų aukštuma), která sem zabíhá z Běloruska. Vrchol není nijak výrazný, protože v jeho okolí se nachází

množství kopců podobné výšky. Podél celé jihovýchodní hranice Litvy se táhnou Baltské vrchy (lit. Baltijos aukštumos). Žemaitská vysočina (lit. Žemaičių aukštuma), jejíž vrcholy sice nepatří k nejvyšším, ale jsou výraznými dominantami krajiny, je odděluje Středolitevská nížina (lit. Vidurio žemuma);(Král 1999 : 86).

4.3 Vodstvo

Kromě povrchu měl skandinávský ledovec také velký vliv na vodstvo současných pobaltských států. Vytvořilo se mnoho ledovcových jezer, která jsou pro severní Evropu typická. Největším jezerem v Pobaltí je Čudsko-pskovské jezero (est. Peipsi-Pihkva järv). Jde o páté největší jezero (dle rozlohy) v Evropě. Do Čudsko-pskovského jezera ústí nejdelší estonská řeka Võhandu, řeka Emajõgi a asi 30 dalších řek. Vytéká však jen jediná, řeka Narva, která ústí do Finského zálivu. Narva je relativně krátká, měří jen 75 km, ale je zdaleka nejvodnější řekou Estonska. Podél této řeky a středem jezerního komplexu probíhá estonsko-ruská hranice. I v Litvě a Lotyšsku najdeme velké množství jezer převážně ledovcového původu. V Lotyšsku jsou jezera nejvíce koncentrována v jihovýchodním Latgalsku. V Litvě najdeme nejvíce jezer na západě země v Baltských vrších. Největší jezero Drūkšiai leží na hranicích Litvy s Běloruskem (Bousfield 2009 : 160-166).

Estonské řeky jsou poměrně krátké. Ty, které tečou na sever, ústí do Finského zálivu. Pro řeky na jihu je charakteristické koryto hluboce zařezané. Mezi ně patří řeky Pärnu, Põltsamaa a Pedja, které pramení v estonské Pandiverské vysočině. Litva a Lotyšsko se pyšní řekami mnohem delšími. Největší pobaltskou řekou je lotyšská Daugava, známá také pod názvem Západní Dvina. Od pramene v ruské Valdajské vrchovině až po ústí do Rižského zálivu měří 1020 km, z toho v Lotyšsku 352 km. Stejně jako Daugava ústí do Rižského zálivu i řeka Gauja (est. Koiva). Pramení ve Vidzemské vysočině a její tok tvoří částečně hranici Lotyšska Estonská řeka Pedja má poměrně malý průtok, ale o to větší je

jarní záplavová vlna. V době podzimních dešťů přichází záplavy také, ale jsou výrazně menší. Podobný režim toku mají řeky, které leží ve vnitrozemí, například Daugava nebo Gauja.²⁰ Litevské vodstvo má velmi podobný charakter jako to lotyšské. Řeka Venta pramení v Žemaitské vysočině v severní Litvě a je známá svým vodopádem u města Kuldīga. Vodopád je vysoký jen asi 2 m, ale se svou šířkou 249 m je nejširším vodopádem v Evropě. Litevský Nemunas (Němen). Pramení v Bělorusku na jižním svahu Minské vysočiny. Před Kaunasem je řeka regulována největší litevskou vodní nádrží – Kaunaskou přehradou. V Kaunasu se potom do Nemunasu vlévá druhá největší litevská řeka Neris. Ta pramení v Bělorusku a na horním toku nese jméno Vilija. Dolní tok Nemunasu tvoří státní hranici mezi Litvou a ruskou Kaliningradskou oblastí. Nemunas se vlévá do Kurského.²¹

4.4 Půdní typy a přírodní podmínky v regionu

Pobaltím se táhne široká zóna nasycených podzolů. Typickým porostem těchto neúrodných půd jsou smíšené lesy. Převládají v Litvě a Lotyšsku. Spolu s mírným klimatem však umožňují růst bohaté přirozené vegetace. V zemědělství se dají málo využít i glejové půdy, které tvoří téměř polovinu půdního pokryvu Estonska a třetinu lotyšských půd. Jde o zamokřené půdy, na kterých většinou rostou bory či listnaté lesy. Někde se také využívají jako pastviny. Přes 20 % estonských půd jsou půdy rašelinné.

Pobaltí leží v pásmu smíšených lesů mírného pásu, stejně jako Česká republika. Kromě lesů tu najdeme louky, bažiny a vodní plochy, písčité pobřeží a kulturní, člověkem upravenou krajinu. Lesy zabírají více než třetinu území baltských států. Oproti ČR najdeme v Pobaltí relativně hodně pralesů – lesů téměř neovlivněných člověkem. Přesto i tady je

²⁰ http://www.raid.lv/laivas/upes/karte_latvijas.gif 13.3. 2013

²¹ <http://webworld.unesco.org/water> 13. 3. 2013

většina lesů kultivovaných a uměle vytvořených. Největší masivy lesů se nacházejí tam, kde je neúrodná půda (Bousfield 2009 : 98).

Na mnoha místech Pobaltí vznikly v důsledku přebytku vlhkosti mokřady. Směrem na sever mokřadů přibývá. V Litvě zaujímají jen asi 5 % rozlohy, v Lotyšsku už 10 %, v Estonsku tvoří mokřady téměř čtvrtinu rozlohy země (Bousfield 2009 : 114).

4.5 Vyhodnocení sektorové analýzy regionu jako přírodně-geografického celku

Analýza, která posuzuje region z hledisek pobřeží, přírodních podmínek, reliéfu, vodstva a půdních typů je pro koncept regionotvornosti nepostradatelná. Z výše napsaných odstavců lze odtušit, že v této úrovni je region koherentní. Regionem neprostopuje výrazné horstvo. Nejvyšší vrcholy nedosahují ani 400 metrů nadmořské výšky. Dominantní východoevropská rovina určuje charakter celého regionu. Všechny země mají podobné i vodstvo. Charakteristická jsou jezera ledovcového typu. Protože pobřeží mají všechny státy regionu se stejným mořem, je i to prakticky stejné. Analýza přírodních podmínek určuje region jako geograficky jednolitý.

5 DRUHÁ SEKTOROVÁ ANALÝZA: POBALTÍ JAKO REGIONÁLNÍ BEZPEČNOSTÍ MIKROKOMPLEX

V této kapitole bude zkoumáno Pobaltí jako bezpečnostní mikrokomplex. Předlohou pro kapitolu bude práce Barryho Buzana a Ole Waevera; Bezpečnost: Nový rámec pro analýzu. Na mikroregion bude nahlíženo jako na regionální bezpečnostní mikrokomplex.

Pobaltí je směrem ven koherentní oblastí, zvláště vůči Ruské federaci. Historicky se každý národ z pobaltských republik hlásí k rozdílným tradicím, jež byly popsány v části práce, jež se zabývala definicí Pobaltí. Existuje ale i řada společných, jednotících prvků, které překrývají celý prostor. V celém regionu je etablováno křesťanství, i když je zde více

jeho forem. Většina Litevců jsou katolíci, přičemž majorita Lotyšů a Estonců jsou protestanti. Dalším jednotícím prvkem je přístup k Baltskému moři. Estonsko a Lotyšsko měly široký přístup k moři od svého moderního vzniku po Washingtonskou konferenci.²² Moderní hranice litevského pobřeží se měnily v období mezi válkami. Díky vleklým hraničním sporům se Litevské hranice vyvíjely velmi dlouho (Blasczak 2012 : New role and Identity of the Baltic Region, 20. 11. 2012)

Pobaltí je mikrokomplex s jedním jádrem - Litva, Lotyšsko a Estonsko. V důsledku částečně negativní konotace Pobaltí se členové občasně vymezují buď směrem na sever, Estonsko k Finsku, Lotyšsko ke Švédsku, nebo směrem do střední Evropy - Litva. Přesto je však mikrokomplex na první pohled patrný a jeho hranice je jasná. Jediným nejasným Pobaltským teritoriem je Kaliningradská oblast, která však z důvodu příslušnosti k Ruské federaci nepřísluší ke komplexu (Lagerspetz 2003 : 51).

Pobaltí se po rozpadu SSSR vymanilo z ruské sféry vlivu. To demonstruje například nečlenství ve Svazu nezávislých států (SNS) a vstup do západních struktur NATO a EU. I přes tento fakt bylo chápání jejich konečného směřování problematické, zejména díky geografické poloze, kde se překrývají ruský a evropský vliv. Vyhranění vůči Rusku je patrné na ruské minoritě v Pobaltí. Státy sekurutizují otázku menšin jako jakousi „pátou kolonu“ (Buzan, Waever 2003 : 414). Stejně tak Rusko prezentuje snahu o ochranu svých krajanů a jejich zájmů v blízkém zahraničí. V kontextu Pobaltí je secese těchto států Rusy chápána jako nepřírozený jev, někdy až zradu. Pomocí médií a svého zahraničně politického vlivu se Rusko pokouší ovlivňovat politické a rozhodovací procesy v zemích Pobaltí.²³

²² De iure uznání pobaltských států ze strany USA, které uznalo i mořskou hranici Lotyšska a Estonska. Proběhlo v roce 1922. Více v Medijainen : 2012. THE US DE JURE RECOGNITION OF THE BALTIC STATES IN 1922

Vojenská bezpečnost v Pobaltí je znepokojivá, protože v případě vojenské konfrontace je pozice všech členů komplexu neudržitelná. V devadesátých letech byla vojenská pomoc Západu velmi opatrná a nepřímá. To se změnilo po vstupu zemí do NATO. Úroveň sekuritizace v Pobaltí se postupně snižuje v porovnání s prvními pěti lety nezávislosti. Ruská hrozba a její sekuritizace měly mít dopad také na Západ, kde měly vyvolat solidaritu a podporu (Buzan, Waever 2003 : 415).

Jako poslední do subkomplexu zasahuje Kaliningradská oblast, někdy označovaná jako čtvrtý baltský stát. Autoři B. Buzan a O. Waever se domnívali, že právě díky přítomnosti této ruské enklávy nebude přechod regionu k Západu tak plynulý a bezproblémový. (Buzan, Waever 2003 : 415) Jak se ale nakonec ukázalo, neměla Kaliningradská na tento proces výraznější vliv, na rozdíl od území, jež byly Sověty anektovány po konci 2. Světové války.

5.1 Charakteristika subkomplexu

Jedním z negativních vnitrostátních prvků všech zemí je to, že všechny státní instituce jsou poměrně nové a budují svou vlastní tradici. Státy se potýkají s korupcí a klientelismem.²⁴ Politické a právní instituce mají daleko od ideální podoby, přesto stát hraje ústřední roli – spoléhá se na něj. Vlády jsou často nestabilní, proměna vládnoucích stran ničí strategicky důležité projekty, jako například změna vlád v Litvě a změna postoje k vybudování Visaginské jaderné elektrárny.²⁵ Přesto jsou však demokratické instituce v zemi poměrně stabilní. Závislost pobaltských států na vnějších aktérech je viditelná. Subkomplex snadno ovládají velké mocnosti a penetrují sem. Příkladem je NATO a jeho členové, kteří hájí

²³ Ruský televizní signál pokrývá celé území regionu. Více v:

http://www.pearsonhighered.com/assets/hip/us/hip_us_pearsonhighered/samplechapter/0205189938.pdf
1. 3. 2013

²⁴ [#LAT #LIT](http://www.transparency.org/country#EST) 24. 4. 2013

²⁵ <http://www.baltictimes.com/news/articles/32096/> 28. 2. 2013

vzdušný prostor Pobaltí. V kooperaci s vnějšími aktéry udržují státy vnitřní i regionální bezpečnost (formou nabízení členství v EU, NATO a vynakládáním velkého hospodářského a politického úsilí). Z toho vyplývá, že model regionální bezpečnosti je rozhodnut mimo Pobaltí, jádrem je EU-Evropa.

Nejzásadnější roli vzhledem ke komplexu hrají vojenský a energeticko-bezpečnostní sektor. Státy po odchodu sovětských vojsk prakticky neměly žádnou armádu, tu budují od zisku nezávislosti i za pomoci společných iniciativ. Vlastní vojenská soběstačnost však v dohledné době nenastane. Navíc je otázkou, zdali je vojenská soběstačnost cílem mikrokomplexu.²⁶

Energetická bezpečnost je druhým problémovým pilířem mikrokomplexu. Po vstupu do EU musela Litva odstavit svou jedinou jadernou elektrárnu Ignalina.²⁷ Zatímco Lotyšsko má velký podíl obnovitelných zdrojů v podobě hydroenergie a Estonsko získává elektřinu pomocí elektráren spalujících živičnou břidlici, Litva o svůj majoritní energetický zdroj přišla.²⁸ EU v regionu Baltského moře spustila projekt BEMIP (Baltic Energy Market Interconnection Plan), jež má za hlavní cíl diverzifikovat zdroje. Hlavním cílem projektu je elektrická energie. Sekundárním cílem je podpora výstavby zásobníků na zemní plyn.

Zemní plyn, na kterém jsou všechny tři státy závislé, je dodáván z Ruska a hraje významnou složku ve vzájemných vztazích. Gazprom se navíc pokouší ovládnout i přenosové soustavy jednotlivých zemí, čímž se domáhá monopolní pozice na trhu.²⁹ Litva a Lotyšsko vedou

26 <http://www.baltictimes.com/news/articles/32096/> 28. 2. 2013

27 <http://www.iae.lt/about-us/history/> 26.2.2013

28 http://www.geni.org/globalenergy/library/national_energy_grid/estonia/EnergyOverviewofEstonia.shtml
26.2.2013

29

http://www.rferl.org/content/baltics_lead_campaign_against_gazprom_control_in_europe/24264526.html
26.2. 2013

s Gazpromem soudní spory, týkající se zneužívání monopolní pozice na trhu.³⁰

5.2 Závislost subkomplexu na vnějších aktérech

Mezi pobaltskými státy existuje vysoká bezpečnostní kooperace, ale vliv okolních hráčů je tak drtivý, že Pobaltí je snadno absorbováno v subregionu v rámci EU-Evropa. Bezpečnostní závislost je příliš silná ve směru Pobaltí-Evropa. Mikrokomplex je zahrnut od druhé poloviny 90. let do velkého západoevropského regionálního bezpečnostního komplexu a vztah k němu je asymetrický. Pobaltí je periferií a podřízené subjektům, které tvoří jádro RBK (RSC); (Buzan, Waever 2003 : 415).

5.3 Mezinárodní společenství a lokální aktéři sekuritizují především nadnárodní jevy:

energetická závislost

vojenská dependence

ruský vliv

organizovaný zločin

5.4 Vojenská bezpečnost

Mezi státy je vysoká bezpečnostní interdependence (přenášení garance bezpečnosti na vnější aktéry – ti mají rozhodující slovo pro budoucí vývoj Pobaltí. Konflikt mezi státy regionu je vysoce nepravděpodobný. Potenciálními zdroji bezpečnostních problémů jsou ruská menšina a energetická bezpečnost. Na Litvě pak polská menšina okolo Vilnius (Kavaliauskas 2012 : 97). Bezpečnostní strategie zemí jsou vesměs podobné, zaměřené na obranu svého teritoria, zajištění míru,

30 <http://www.bbc.co.uk/news/business-19819487> 27. 2. 2013

spolupráce s NATO a účast na mezinárodních misích. Estonská bezpečnostní strategie apeluje na vlasteneckou notu, když říká, že každý Estonec bude bránit svou vlast bez ohledu na sílu a velikost nepřítel. Mezi řádky lze vnímat potenciální Ruskou hrozbu. Pokud bude nějaká část Estonska obsazena, má docházet k pasivní resistenci. Dále se dokument věnuje novým hrozbám, kyberterorismu či ekologické bezpečnosti.³¹ Lotyšsko přijalo novou bezpečnostní koncepci v roce 2008. Mezi stanovené priority patří ochrana vlastního teritoria, spolupráce s NATO a účast na mezinárodních misích v zahraničí.³² Litevská Republika má v bezpečnostní strategii tři hlavní body. První se týká naplnění závazků k zajištění míru a zvýšení státní bezpečnosti. Druhý bod se týká spolupráce s NATO a účasti v bojových misích v zahraničí. Poslední cíl se týká vnitřní bezpečnosti státu, když i na nevojenské hrozby mají být využity armádní kapacity.³³

V současnosti je největší hrozbou pro region snaha Ruska vměšovat se do vnitropolitických záležitostí států mikrokomplexu a ovlivňovat tak v regionu veřejné mínění. Aplikace ruské doktríny blízkého zahraničí na komplex vzájemné vztahy nijak neupevňuje (Sigmundová, Žídková 2011 : 50).

5.5 Sociokulturní bezpečnost

V sociálním sektoru od 90. let probíhá znovuobjevení identit, přerušené dlouhou sovětskou okupací. Estonsko se díky jazykové příbuznosti a převažujícímu protestantismu považuje za příbuzného Finska a nově se hlásí severské tradici. Litva odkazující na tradici Polsko-Litevské Reči pospolité, zase inklinuje k středoevropské

31 http://www.kaitseministeerium.ee/files/kmin/img/files/KM_riigikaitse_strateegia_eng%282%29.pdf 26.2. 2013

32 <http://www.mfa.gov.lv/en/security/basic/4534/> 26. 2. 2013

33 http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=433830 28. 2. 2013

identitě. Lotyšsko se upíná spíše k trasnsbaltské spolupráci, někteří velký vzor vidí ve Švédsku (Janauskas 2010 : nestránkováno).

Náboženství v regionu je nejednotné, dominuje křesťanství. Na Litvě římsko-katolické, v Lotyšsku je dominantním protestantismus. Ruská menšina v zemi se většinou hlásí k ortodoxní církvi. V Estonsku je majoritní vírou luteránství.

Problémy mohou působit menšiny v regionu, na Litvě polská, ve zbytku prostoru pak ruská. Za připomenutí stojí aféra spojená s odstraněním monumentu bronzového vojáka z centra Tallinnu nebo snaha o zavedení ruštiny jako druhý úřední jazyk v Lotyšsku. Většina protestů či hnutí, podporujících práva menšin se odehrává v civilizované formě a je běžnou součástí života v demokratických společnostech (Janauskas 2010 : nestránkováno).

5.6 Ekonomická bezpečnost

Dle Eurostatu není nezaměstnanost v regionu tak kritická jako například v jižní Evropě. Nejnižší nezaměstnanost má v současnosti Estonsko, okolo 10 %. Litva a Lotyšsko mají o tři až čtyři procentní body vyšší podíl nezaměstnaných.³⁴

Co se týká ekonomické vyspělosti, Estonsko je asi nejrychleji rozvíjejícím se státem regionu. Při transformaci ekonomiky po získání nezávislosti vsadilo na německou variantu privatizace, tedy povolilo zahraniční investory, čímž Estonci docílili velkého přílivu zahraničního kapitálu. V dalších letech Estonsko vsadilo na HI-TECH průmysl a informační technologie. Je třeba poznamenat, že Estonsku v počátečních letech obnovené nezávislé existence pomohla blízkost Ruska a jeho divokého kapitalismu v 90. letech. Finsko a jeho zahraniční kapitál také

³⁴ Eurostat:

<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&language=en&pcode=teilm020&tableSelection=1&plugin=1> 21. 1. 2013

pomohl Estoncům „postavit se na nohy.“ Během finanční krize v roce 2008 v Estonsku vzrostla nezaměstnanost o 12 % (Norkus 2012 : 284).

Litva zvolila Československou cestu kuponové privatizace, ale otálení s reformami v prvních letech nezávisti se negativně podepsalo na ekonomickém rozvoji země, v současnosti je růst litevské ekonomiky sice pomalejší než v Estonsku a Lotyšsku, ale zdá se být stabilním. Litva byla nejméně postiženou zemí z regionu, kterou zasáhla finanční krize. Propad její ekonomiky nebyl nijak znatelný (Norkus 2012 : 295).

Privatizace v Lotyšsku proběhla podobně jako na Litvě. Malé a střední podniky byly privatizovány. V roce 1995 však privatizace vedla k bankrotu největší banky Baltija, v roce 1998 následovala bankovní krize, která se do země přenesla ze sousedního Ruska. Lotyšská ekonomika zažila svůj rozvoj hlavně po roce 2000, kdy její ekonomika (HDP) rostla v průměru o 6 - 8 % ročně.³⁵ Lotyšská průmyslová odvětví jsou zaměřena hlavně na lehký průmysl, vývoz dřeva, služby a tranzit. Tyto služby jsou využívány hlavně ruskými společnostmi. Lotyšsko silně zasáhla další ekonomická krize v roce 2008, kdy si země musela půjčovat od EU a Mezinárodního měnového fondu. Ekonomika nastavená na rychlý rozvoj nebyla schopna krizi ustát. Po krizových letech 2008, 2009 a 2010 kdy se HDP propadalo ročně o 15 – 20 %, přišel v roce 2011 znovu obrat k zeleným číslům. (Norkus 2012 : 312).

5.6.1 Závislost mikrokomplexu na energetických surovinách

Na začátek podkapitoly je třeba zdůraznit, že každý ze států mikrokomplexu má své vlastní problémy s energetickou bezpečností. Vzhledem k velikosti regionu by se mohlo zdát, že budou problémy obdobné, ale je tomu přesně naopak.

³⁵<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&pcode=tec001>
15 28. 2. 2013

Estonsko, které vyrábí elektrickou energii z břidlice živičné, bude muset tuto produkci postupně omezovat, jelikož tento způsob výroby elektřiny je neekologický. Nejdůležitějším cílem estonské energetické politiky je tak hledání a diverzifikace zdrojů, jež by nevedly ke zvýšení energetické závislosti na Rusku (Molis 2012 : 2).

Lotyšsko má velkou výhodu v podobě hydroenergie, která je v letních měsících schopna pokrýt celou domácí spotřebu elektrické energie. Co se však týká zemního plynu, Lotyšsko čelí ekonomickým útokům Gazpromu, který se snaží ovládnout lotyšskou přenosovou soustavu. Tomuto procesu se říká Gazpromizace, netýká se pouze byznysu, ale i ekonomických elit a představuje pro zemi velkou bezpečnostní hrozbu.³⁶

Když Litva vstupovala do Evropské unie, zavázala se odstavit jadernou elektrárnu Ignalina z provozu. Tím klesla výroba elektřiny v Litvě o 78,5 %. Majoritní producent elektřiny, jenž byl náhle nepoužitelný, dohnal zemi ke zvýšení energetické závislosti na Ruské federaci. Dalším, nejen litevským, ale celo regionálním problémem je současná transportní síť, která má jen jednoho možného dodavatele - Ruskou federaci (Molis 2012 : 3). Tento problém se snaží region řešit i za pomoci EU. EU vytvořila projekt BEMIP, jenž má primárně za cíl sjednotit přenosové soustavy elektřiny v Pobaltí a EU. Realizace většiny komponent projektu je ale během na dlouhou trať, jedná se totiž o velká infrastrukturní díla.³⁷

5.7 Environmentální bezpečnost

Otázka životního prostředí je v Pobaltí velkým tématem, i když nikde nemají Zelení v parlamentu výrazné zastoupení, obyvatelstvo je v těchto

36 http://www.eu4seas.eu/index.php?option=com_content&task=view&id=234&Itemid=23 1. 3. 2013

37 http://ec.europa.eu/energy/infrastructure/bemip_en.htm 13. 3. 2013

otázkách aktivní. Například v Litvě byla v roce 2012 odmítnuta stavba regionální jaderné elektrárny Visaginas, kvůli obavám o životní prostředí.³⁸

Znečištění baltského moře je velkým ekologickým tématem regionu a dá se říct, že všechny tři země problém sekuritizují. Jako příklad může sloužit funkční plynovod Nordstream jehož potrubí leží na dně Baltského moře. Všechny vlády Pobaltí několikrát vyjádřili obavu z možné ekologické katastrofy. V rámci programu EUBSR je také důležitá část zdrojů vyčleněna na obnovu přírodních ekosystémů na pobřeží Baltu.³⁹ V Lotyšském případě je nutné zmínit se o rižském zálivu, který je námořním a průmyslovým centrem celé země. Lotyšská vláda se snaží zavést do oblasti ekologické principy, stejně jako EU a již zmíněný operační program (Andrushaitis, Ojaveer 2004 : 118).

S postupující regionalizací, rozvojem námořní dopravy a zvýšením obchodní výměny je jasné, že ekologická rizika budou stoupat. Navíc Balt je polouzavřené moře a cirkulace vod zde není optimální. K ekologickým rizikům přispívá také mělkost moře.

5.8 Rusko a pobaltský mikrokomplex

Rusko, dříve Sovětský svaz je nezpochybnitelnou globální mocností. Jeho blízkost byla ve dvacátém století v rozporu s nezávislostí regionu. Přestože se může zdát velikost států Pobaltí marginální, jejich pozice u Baltského moře přikládá území důležitost. Proto Pobaltí leží v pásmu otřesu. Po úpadku moci v devadesátých letech se země po nástupu Putina snaží vydobýt zpět ztracené velmocenské postavení (Buzan, Waever 2003 : 433). Podle institutu SIPRI Rusko vydává na

38 http://www.world-nuclear-news.org/np-axing_visaginas_bad_for_lithuania_good_for_russia-1411124.html 23. 3. 2013

39 <http://www.centralbaltic.eu/projects/funded-projects-2/278-cb> 28. 2. 2013

zbrojení okolo 4 % svého HDP, což je vzhledem ke státům Pobaltí téměř dvojnásobek.⁴⁰

Vztah Ruska k západním sousedům je ovlivněn ruskými menšinami, žijícími na územích těchto států, Pobaltí nevyjímaje. V opačném gardu se státy snaží vyrovnat s nedávnou sovětskou historií, což často způsobuje traumata v kolektivní paměti národů. Všechny národy Pobaltí nevstoupily do svazku se SSSR dobrovolně a Společnou historii berou spíše jako okupaci jejich teritoria.

Rusko tvoří tradičně protiváhu vůči EU a Evropě. V posledních letech se snaží ovlivňovat dění v tomto bezpečnostním komplexu zejména pomocí státem řízených firem (Gazprom, Rosněft) a vývozu svého surovinového bohatství.

5.9 Shrnutí Regionálního bezpečnostního mikrokomplexu

Pobaltí se po rozpadu SSSR vymanilo z Ruské sféry vlivu. To demonstruje například nečlenství ve Svazu nezávislých států (SNS) a vstup do západních struktur NATO a EU. Přesto bylo chápání jejich konečného směřování problematické, zejména díky geografické poloze, kde se překrývají ruský a evropský vliv. Vyhranění se vůči Rusku je patrné na ruské minoritě v Pobaltí. Státy sekurutizují otázku menšin jako jakousi „pátou kolonu“ (Buzan, Waever 2003 : 414). Obdobně i Rusko prezentuje snahu o ochranu svých krajanů a jejich zájmů v blízkém zahraničí. V kontextu Pobaltí je secese těchto států Rusy chápána jako nepřírozený jev. Pomocí médií a svého zahraničně politického vlivu se Rusko pokouší ovlivňovat politické a rozhodovací procesy v zemích Pobaltí.⁴¹

Vojenská bezpečnost v Pobaltí je znepokojivá, protože v případě vojenské konfrontace je situace regionu neudržitelná. V devadesátých

40 <http://milexdata.sipri.org/result.php4>

41 Russia and Near abroad In:

http://www.pearsonhighered.com/assets/hip/us/hip_us_pearsonhighered/samplechapter/0205189938.pdf

letech byla vojenská pomoc Západu velmi opatrná a nepřímá. To se změnilo po vstupu zemí do NATO. Úroveň sekuritizace v Pobaltí se postupně snižuje v porovnání s prvními pěti lety nezávislosti. Ruská hrozba a její sekuritizace měly mít opad také na Západ, kde měly vyvolat solidaritu a podporu (Buzan, Waever 2003 : 415).

Jako poslední do subkomplexu zasahuje Kaliningradská oblast, někdy označovaná jako čtvrtý baltský stát. Autoři B. Buzan a O. Waever se domnívali, že právě díky přítomnosti této ruské enklávy nebude přechod regionu k Západu tak plynulý a bezproblémový (Buzan, Waever 2003 : 415). Jak se ale nakonec ukázalo, neměla Kaliningradská oblast na tento proces výraznější vliv, na rozdíl od území, jež byly Sověty anektovány po konci 2. světové války.

6 TŘETÍ SEKTOROVÁ ANALÝZA: INSTITUCIONÁLNÍ SPOLUPRÁCE V REGIONU POBALTÍ

6.1 Počátky institucionální integrace v prostoru Pobaltí

Za úplný počátek regionotvorných, tedy i integračních procesů v prostoru pobaltských států lze považovat Reč pospolitou národa Polského a Litevského. Tento název odkazuje na Polsko-litevskou unii (pol. Rzeczpospolita Obojga Narodów), která existovala od roku 1569 až do roku 1795. Prefederativní útvar se vyznačoval společným monarchou, sněmem, valutou, ale hlavně společnou obrannou a zahraniční politikou. Federace byla unikátní díky velké moci šlechty a okleštěné moci krále, který byl volený Sejmem (polské šlechtické shromáždění). V době, kdy se v Evropě rodil absolutismus, v Polsko-litevské unii fungovala forma šlechtické demokracie. Úpadek unie můžeme zaznamenat od poloviny 17. století, kdy je stát soustavně napadán. Zároveň slabá moc krále, nedovolovala ani vybírat daně a udržovat tak armádu. To nedovoluje soustavnou obranu území a vede ke konečnému rozkladu unie. Jedním z

nejdůležitějších prvků unie byla náboženská tolerance. Tu podporovala i etnická různorodost unie (Jirásek 2007 : 7 - 14).

Společné znaky si začaly uvědomovat také národy Pobaltí zejména v době obrození. „Všechna tři národní hnutí přijala tzv. model východní Evropy (model národního státu). V období obrození vznikla v Estonsku (1869) i Lotyšsku (1861) tradice celonárodních pěveckých svátků. Tehdy se uskutečnily také další společné akce, včetně psaní prosebných listů ruskému carovi. V těchto dokumentech byla často zdůrazňována společná historie, podobná současná situace i cíle národů“ (Kruss 1938 : 143). Stejně tak na začátku 20. století probíhala spolupráce mezi politickými stranami. V té době patřící do carského Ruska (Kruss, tamtéž).

6.2 Integrace a spolupráce v Pobaltí

Cílem integračních procesů, do kterých všechny baltské republiky vstupovaly, bylo postupné začlenění do západních struktur a co možná největší politické vymezení vůči nově vzniklé Ruské federaci. Hned po vyhlášení samostatnosti můžeme vidět rozdílné přístupy všech států k integraci.

Nejprve je třeba podotknout, že všechny státy společně přešly k nezávislosti mírovou cestou „Zpívající revoluce a Batské cesty.“⁴² Zatímco Estonsko samo sebe prohlásilo za severský stát a pomyslně tak vystoupilo ze států pobaltských, Litva se definovala jako stát středoevropský. Lotyšsko bývá vědci, stejně jako Estonsko, označováno za „nový severský stát.“ V jeho případě slouží Švédsko jako vzor. Mezi své hlavní priority zařadily všechny tři státy brzký vstup do NATO. Důvodem byla možná hrozba a blízkost Ruské federace. Navíc Lotyšsko má velmi silnou Ruskou menšinu, což jen přispělo k jeho pozici (Mälksoo, in Kavaliauskas 2009 : 52).

42 <https://www.youtube.com/watch?v=Re1Lj3dH0fc> 26. 3. 2013

První zahraničně-politickou smlouvou všech tří zemí bylo podepsání Smlouvy o hospodářské spolupráci mezi Estonskem, Lotyšskem a Litvou, která byla podepsána v dubnu 1990. Tehdy sice již všechny státy vyhlásily samostatnost, nebyly však mezinárodně uznány. Krátce po jejich vzniku spolupráce upadala, neboť státy musely řešit své vnitřní problémy. Pozvolná institucionální spolupráce začíná v letech 1992 - 1993 (Zájezdová 2009 : 2).

Okolními zeměmi jsou země Pobaltí vnímány jako velmi unifikovaný region. Co se však týká ekonomické cesty po získání nezávislosti, všechny země si vybraly trochu jinak. Estonsko zvolilo takzvanou šokovou terapii, Litva pomalu a obezřetně implementovala reformy a Lotyšsko bylo někde uprostřed. Spolupracovaly tedy tyto tři ekonomiky? Do roku 1993 bylo podepsáno na 36 triletareláních kooperačních dohod. Změna přišla se společnou iniciativou – Baltic Council of Ministers a Baltic free trade agreement, které tyto dohody zastřešovaly (Kapustans 1998 : 8).

6.2.1 Baltské shromáždění, Baltská rada ministrů a BAFTA (The Baltic Assembly, Baltic council of Ministers)

Baltské shromáždění (Baltic Assembly, dále jen BA) vzniklo s cílem spolupráce mezi parlamenty všech tří pobaltských států. Mělo sloužit jako poradní a koordinační orgán při řešení společných otázek. Jeho členy jsou členové národních parlamentů. Prvotním cílem shromáždění byla spolupráce při odchodu ruských vojsk z území celého regionu. Posléze se činnost shromáždění soustředila na zformování rady ministrů.⁴³ Zde můžeme pozorovat určité větvení, kdy jedna organizace (interparlamentní) již nestačí nebo efektivně nesplňuje požadavky center. Proto nakonec shromáždění generuje Radu ministrů, která má za úkol řešit problémy efektivněji. Rada ministrů se posléze stává nejučinnějším institucionálním projektem regionu (Jurkynas 2007 : 139). Shromáždění se soustředí na nové výzvy a vytváří společný ekonomický, vzdělávací a

43 The Baltic Assembly In: <http://www.baltasam.org/?CatID=26> (5. 3.2013)

informačně technologický prostor.⁴⁴ Posléze se BA vyvinula v přípravný prostor pro integraci do EU. Poslední aktivitou bylo ustavení BA cen pro literaturu a umění. Opět lze vidět, jak se integrace přesouvá, je zde tedy patrný neofunkcionalistický prvek - spillover. Tyto efekty přesouvání a větvení jsou důležité pro regionotvornost, dávají tak celému procesu vytváření regionu dynamiku a strukturu, které jsou schopny rozhodovat o regionu jako celku.

Další integrační uskupení v Pobaltí vzniká v roce 1994 jako Baltská zóna volného obchodu (dále jen BAFTA). BAFTA vzniká jako ekonomické uskupení. Je třeba zmínit, že BAFTA nevzniká z primárního záměru samotných Baltských republik. Hlavní podporu vzniku zóny volného obchodu se stala EU. Baltské státy viděly větší přínos ve vstupu svých zemí na západní trhy a pozdějšího vstupu do EU. Institucionální složení BAFTA bylo dle vzoru Severské rady ministrů, tzn. pravidelná setkání ministrů. Zde je jasně patrné, že jde o mezivládní přístup k integraci. Je navíc podporovaný zvenčí (EU).⁴⁵ Jak uvádí Natalija Kazlauskiene a William Meyers, BAFTA byla integračním uskupením druhé kategorie. Nejen kvůli podpoře zvenku, ale hlavně díky rozdílnému ekonomickému vývoji v zúčastněných zemích. V roce 1997 se BAFTA rozšířila i na zemědělské produkty a potraviny. Autoři to spojují s tlakem EU. BAFTA sloužila jako přípravné uskupení pro vstup do EU. Ač výše zmínění autoři polemizují o funkci uskupení, s odstupem času můžeme tento přípravný projekt hodnotit jako úspěšný. BAFTA zaniká roku 2004, když státy vstupují do EU (Kauzlaiskiene, Meyers 1999 : nestránkováno). Nakonec je třeba dodat, že státy BAFTA podepsaly již v roce 1992 bilaterální obchodní smlouvy se Švédskem, Norskem a Finskem, i tím se usnadnila ekonomická integrace v rámci celého regionu, nazývaného region Baltského moře, někdy také Baltoskandie (Zájezdová 2009 : 2).

44 The Baltic Assembly In: <http://www.baltasam.org/?CatID=26> (5. 3. 2013)

45 OECD In: <http://stats.oecd.org/glossary/detail.asp?ID=174> (6.3.2013)

6.3 Bezpečnostní uskupení v Pobaltí

Můžeme říct, že bezpečnostní integrace je novým a unikátním trendem v evropské regionalizaci a zároveň posiluje kohezi regionalismu. Jak uvádí Janis Kapustan, v tomto sektoru prodělala integrace v Pobaltí největší rozvoj. Bezpečnostní integrace v Pobaltí se začala intenzivně vyvíjet po rozpadu SSSR. Všechny státy si dobře uvědomovaly blízkost Ruska, zejména pak blízkosti vojensky strategické Kaliningradské oblasti. Navíc se po odsunu sovětských vojsk všechny tři země ocitly prakticky bez armád. Jak je již výše poznamenáno, první snaha o společné řešení bezpečnostních otázek se projevila hned po oddělení od SSSR. Bylo nutné vyřešit odchod sovětských vojsk z území a navíc bylo jasné, že nově vzniklé armády budou bez sovětské podpory velmi slabé. To bylo hlavním důvodem, proč se začalo uvažovat o integrovaných jednotkách (Kapustan 1998 : 15).

První společná snaha o vytvoření společných jednotek se datuje do roku 1994, kdy NATO přijímá nový strategický rámec Partnerství pro mír. V rámci tohoto programu byly pod záštitou OSN vycvičeny společné mnohonárodnostní jednotky Baltic Batalion (dále jen BALTBAT). Tyto jednotky byly cvičeny jako peacekeepingové, s čímž souhlasila OSN i Ruská federace. Přestože na fungování BALTBAT měly zpočátku vliv velké byrokratické potíže v nově se tvořících státech, BALTBAT byl úspěšně zformován. Později byly jeho jednotky použity při operacích v bývalé Jugoslávii. Po skončení konfliktu začaly jednotky BALTBAT působit i jako jednotky, které v rámci operace SFOR cvičili bosenské policisty. (Sapronas, 1999 : 60)

Další společný vojenský projekt vzniká v roce 1998 - Baltská námořní eskadra (BALTRON). Ta zahrnuje nejen společnou námořní jednotku, ale také společné letecké síly. Leteckými silami jsou myšlena spíše strategická obranná a monitorovací zařízení - BALTNET. Vzdušný prostor Pobaltí je střežen společnými jednotkami NATO.⁴⁶ Jelikož po

46 Estonské ministerstvo obrany In: http://www.mil.ee/index_eng.php?s=baltron (8. 3. 2013)

odchodu sovětský vojsk vznikla velká díra v nově se tvořících obranných složkách státu, bylo třeba vzdělat a vychovat novou generaci vojáků, bezpečnostních expertů a posílit důstojnický armádní sbor, ve kterém zůstalo pouze torzo z odsunuté sovětské armády. K tomuto úkolu přistoupily všechny pobaltské státy kolektivně. Vytvořením společné Baltské obranné akademie (Baltic Defence college) v roce 1998. Tato instituce slouží jako vzdělávací středisko pro členy armády.⁴⁷

6.4 Institucionální integrace po vstupu do NATO a EU

Po tom, co celý region vstoupil do NATO a EU, regionální integrace na institucionální úrovni prošla tichou revizí. Ta vyústila v pokles zájmu o rozšiřování institucionální spolupráce směrem dovnitř regionu. Byla otázka, zdali by měl být regionalismus dále podporován. Otevřená brána do EU však již předem nastiňovala tento vývoj. I přesto však špičky regionu nadále konzultují své postupy. Hlavní regionální projekty se v současnosti realizují zejména v infrastruktuře. Z vlastní zkušenosti musím říci, že právě dopravní infrastruktura regionu je jednou z překážek, znesnadňující komunikaci. Největším dopravně infrastrukturním projektem je Rail Baltica (Baltská železniční cesta), která má v budoucnu propojit všechna hlavní města regionu se zbytkem Evropy. Druhý výrazný transregionální projekt je Baltic Energy Market (BEMIP), ten se týká Pobaltí v širším pojetí, tedy regionu Baltského moře (Vilpišauskas 2011 : 166).

Region se po vstupu do EU začlenil do seversko-baltského fóra, podporovaného EU. V této aréně se však státy snaží hledat společná témata, která by posléze bylo možné prosadit v EU. Nicméně po vstupu do EU nevidíme výraznější institucionální snahy o koordinování svých postupů skrz nějaké nově tvořené instituce, jak již k EU tak k mezinárodnímu prostředí. Důvodem může být dostatek kapacit, které jsou již vybudovány a fungují.

⁴⁷ Baltic Defence College In: <http://www.bdcoll.ee/?id=34> (8. 3. 2013)

Novým infrastrukturním projektem regionu je, v roce 2010 spuštěný projekt Baltic Electricity Exchange, který zejména v letních měsících pomáhá státům Pobaltí efektivně nakládat s přebytky elektřiny z trvale obnovitelných zdrojů. Ani tyto snahy, se však neobešly bez problémů. Projekt se nesoustředí pouze na Pobaltí, ale směřuje i ven z regionu. Největší rozpor řešily Litva a Lotyšsko při vyjednávání o propojení elektrické sítě se Švédskem. Nemohly se dohodnout, na čí pobřeží bude podvodní kabel ze Švédska přiveden (Vilpišauskas 2011 : 171). Tento příklad je uveden hlavně proto, aby demonstroval percepci států k tvorbě regionu. Nenahlíží na propojení elektrické sítě se Skandinávií jako na dobro pro celý region, ale vidí v něm spíše příležitost pro svůj stát.

Nechtěnou zkouškou pro region byla poslední ekonomická krize. Ta prokázala vysoký stupeň interdependence mezi všemi státy regionu. Když se například v Lotyšsku začalo spekulovat o devalvaci měny, velmi to znepokojilo vlády v Litvě a Estonsku. Důvodem byla vzájemná závislost finančních trhů. Ke kladům interdependence lze přidat úspěšnou adaptaci úsporných opatření v reakci na krizi. Opatření byla úspěšně v celém regionu a pomohla vybudovat důvěru investorů (Jurkynas 2011 : 36).

6.5 Vyhodnocení institucionální integrace v regionu

Jak je z předchozích odstavců patrné, obranná spolupráce v prostoru vzniká a funguje již od počátku samé existence států Pobaltí. Po vstupu Litvy, Lotyšska a Estonska do NATO všechny společné bezpečnostní instituce fungují pod hlavičkou NATO a existují dále, na rozdíl od BAFTA. Bezpečnostní integraci Pobaltí lze vidět realisticky až neofunkcionalisticky. Prvotním záměrem států bylo pragmatické rozhodnutí, které mělo zachovat národní zájem a zvýšit šance na přežití nově vzniklých států (Waltz 1979 : 121). Šlo o sobecké chování států, které bylo reakcí – snahou o vyvažování nevyvažitelného, moci Ruské federace. Zde lze vznik nových bezpečnostních struktur chápat realisticky. Spojení do aliance bylo tedy rozhodnutím, prospěšným pro všechny zúčastněné, což zase odpovídá intergovernmentalistickému pojetí A.

Moravcsika a vyvrací realistické vidění mezinárodního prostředí, viděného jako hru s nulovým součtem (Moravcsik 1995 : 620-623). Z hlediska regionotvornosti posouvá vojenská spolupráce takového rozsahu region jasně na třetí úroveň hierarchického konceptu, se kterým práce operuje. Obranné iniciativy slouží k zachování vitálního zájmu států, regionální spolupráce a regionotvornost je zde jasně patrná. Na druhou stranu lze poznamenat že takové řešení bylo pro Pobaltí nejjednodušším možným. Na vzniku akčního plánu se podílelo jak NATO, tak OSN.

V prostoru jsou patrné prvky institucionálního regionalismu, díky společným institucím se státy pokoušejí o vybudování regionu. BAFTA, pobaltská zóna volného obchodu je dnes již zaniklá iniciativa, která sloužila Litvě, Lotyšsku a Estonsku jako příprava na vstup do EU, měla ovšem čistě regionální charakter a v době svého vzniku posílila regionalismus hlavně ekonomicky.

7 ČTVRTÁ SEKTOROVÁ ANALÝZA – OBČANSKÁ SPOLEČNOST NAPŘÍČ POBALTÍM

7.1 Definice Občanské společnosti a její hlavní funkce

Znovuobjevení konceptu občanské společnosti můžeme spojit s oddělením moci státu a občanů, novodobý základ tohoto odlišení byl položen na začátku devatenáctého století v Evropě. Oproti státnímu aparátu, občanská společnost znamenala sociální život. Tím jsou myšleny následující lidské činnosti a sdružení: obchodní výměna, charitní spolky, kluby, dobrovolná sdružení, nezávislé církve a nakladatelství a podobně. Všechny tyto instituce byly oddělené od moci teritoriálního státu a jeho aparátu. Ve stejném smyslu je občanská společnost chápána i dnes. Primární funkcí občanské společnosti je zabránit státu penetrovat tam, kam už jeho moc dosahovat nemá. Druhou důležitou funkcí je upozorňovat politickou sféru na problémy, které vidí občanská společnost.

Tím poskytuje politikům důležitou zpětnou vazbu (Keane 2009 : nestránkováno). Asi nejjednodušší definicí občanské společnosti, je její definování jako „třetího sektoru,“ který se odlišuje od vlády a byznysu. Mezi takové organizace lze zařadit odborové asociace, církevní skupiny, občanská sdružení a jiné spolky. Tento koncept dává občanské společnosti moc obohatit veřejnou participaci v demokratických politických systémech. Občanská společnost vyplňuje prostor, kde jsou si občané vědomi svých společných zájmů. Občanská společnost pracuje na rozdíl od státu horizontálně. Ekonomicky funguje občanská společnost zejména na darech od sponzorů.⁴⁸

V Pobaltí a jinde ve východní Evropě, měl v minulosti koncept občanské společnosti jen jeden hlavní význam, který se etabloval po potlačení procesu Pražského jara. Byl jím odpor k totalitním režimům a snaha bojovat proti diktatuře. Fenomén občanské společnosti nabyl v analyzovaném regionu jiného významu než v okolním světě, kde je občanská společnost spojována s rozmělněním moci státu mezi občany, vzestupem sociálních hnutí a podobně. Doktor Melluci dále tvrdí, že ve východní Evropě nezískal koncept občanské společnosti ekonomický aspekt jako ve zbytku světa (Melucci, 1995).

Většina badatelů, kteří se zaměřují na postkomunistickou občanskou společnost, souhlasí, že občanská společnost po změně systému, je ve všech zemích bývalého sovětského bloku bez výjimky slabá. Například index občanské společnosti, sestavený institucí CIVICUS (Světová aliance pro občanskou participaci), která pravidelně zveřejňuje výsledky rozvoje občanské společnosti, hodnotí země východní Evropy mnohem hůře než země západní Evropy. Participace občanů na veřejném dění v občanských hnutích je také velmi limitovaná (Celichowski, 2008 :14).

48 <http://www.civilsoc.org/whatisCS.htm/> 15. 11. 2012

7.2 Příklady Občanské společnosti v regionu Pobaltí do pádu SSSR

V historii, spojené se Sovětským svazem, můžeme najít několik nestátních iniciativ, které existovaly kratší či delší dobu. Patří mezi ně ozbrojený odpor lesního bratrstva, pasivní odpor na Litvě, vedený hlavně katolickou církví, protesty po upálení Romase Kalanty, či Baltský řetěz. Všechny tyto události budou krátce analyzovány, aby nastínily vývoj občanské společnosti v Pobaltí do rozpadu SSSR. Také bude analyzováno, jestli tyto události probíhaly nezávisle na dalších členech regionu nebo jestli byly snahy zemí koordinované.

7.2.1 Lesní bratrstvo

Lesní bratrstvo (Estonsky: metsavennad, Lotyšsky: meža brāļi, Litevsky: miško broliai) byly Estonští, Litevští a částečně i Lotyšští partyzáni, kteří působili na území Pobaltí během sovětské invaze a okupace. Partyzánská válka, kterou vedli, trvala až do 50. let dvacátého století. Estonské muzeum pro studium komunismu uvádí, že do boje se zapojilo přes 170 000 partyzánů. Vyšetřování nově otevřených archivů NKVD tyto cifry potvrdilo, stejně jako účast všech pobaltských národů. Během partyzánské války přišlo o život na 50 000 lidí.⁴⁹

Na tomto radikální případu lze vidět široký nesouhlas obyvatel regionu se Sovětskou okupací. Hnutí vzniklo zdola, nezávisle na oficiální moci a byli do něj zapojeny všechny tři národy, které měly stejný cíl – osvobození od sovětské nadvlády.

7.2.2 Pasivní rezistence na Litvě

Po persekuci způsobené dopady činů Lesního bratrstva se nový proud odporu k vládnoucímu režimu zvedal jen velmi pomalu. Hlavním

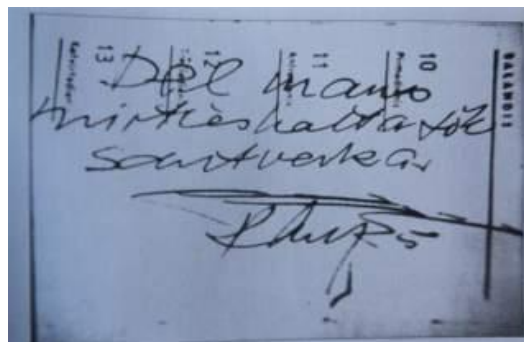
⁴⁹ http://estonia.globalmuseumoncommunism.org/estonia/bios/forest_brothers 24. 12. 2013

osnovatelem a distributorem antisovětských myšlenek se stává katolická církev. Tento proces můžeme pozorovat nejen na Litvě, ale také například v Polsku a v omezené míře i v tehdejší Československu. Katolická církev hrála v celospolečenském měřítku klíčovou roli. V roce 1972 začala církev distribuovat ilegální Oběžník litevské katolické církve (Lietuvos Katalikų Bažnyčios kronika), který sloužil jako dokumentace náboženských aktivit a snahy o jejich potlačení vládou. Oběžník byl pravidelně pašován na Západ. Od roku 1977 Litevci pravidelně vydávali žurnál Katolická orientace, který sloužil disentu jako podhoubí Litevskému národnímu hnutí.⁵⁰ Tento příklad ukazuje, že občanská společnost se na Litvě vyvíjela i během sovětské okupace. Nesmíme zapomenout, že římsko-katolická církev v regionu působí pouze v Litvě, díky tomu bylo spojení církví v trans-baltickou alianci nemožné.

7.2.3 Romas Kalanta a občanské nepokoje

Největší nepokoje ve společnosti, které vzbudili zájem světových médií, se udály 18. a 19. května 1972, po té, co se upálil Romas Kalanta. Později se pro tyto události vžil termín Kaunaské jaro nebo povstání v Kaunasu.⁵¹

Kalanta, pravděpodobně inspirovaný Janem Palachem 14. května usedl před Kaunaské hudební divadlo, polil se benzinem a zapálil se. Podle některých zdrojů křičel: "Svobodu pro Litvu!" Kalanta utrpěl popáleniny na 90 % těla a později zemřel v nemocnici.⁵² Nedaleko od místa upálení se našel Kalantův zápisník ve kterém bylo

Zdroj: 15min.lt

⁵⁰ <http://www.lcn.lt/en/bl/istorija/4/>

⁵¹ <http://www.15min.lt/en/article/culture-society/remembering-romas-kalanta-the-flaming-herald-of-freedom-528-218427> 20. 11. 2012

⁵² <http://www.janpalach.cz/cs/default/zive-pochodne/kalanta> 20. 11. 2012

zaznamenáno: „Za mou smrt může pouze totalitní režim.“ Fotografie napravo je právě z Kalantova zápisníku.

Kalantův pohřeb se stal oficiálním protestem proti režimu. Pohřební pochod přerostl v otevřenou demonstraci. Bylo zadrženo 402 lidí, většinou studentů. Sedm z nich bylo odsouzeno k odnětí svobody, zbytek byl vyhozen ze škol či zaměstnání. Podle archivů KGB se v následujícím roce pokusilo o sebevraždu zapálením dalších třináct občanů na území litevské SSR.⁵³

Kalanta se stal symbolem oběti za svobodu a populární pasivní rezistence začala nabírat na síle. Disidentské hnutí ve spojení s katolickou církví definovalo dva základní body odporu. Odpor proti sovětizaci a rusifikaci a obrana lidských práv.⁵⁴ Tyto snahy se odehrály na národní úrovni a bylo by chybou označit je za celoregionální. Tyto události později vedly ke konzistentnímu odporu na Litvě.

7.2.4 Baltská cesta, Baltský řetěz

Jako poslední významný historický akt občanské společnosti jsem vybral hlavní regionotvorný projekt Litvy, Lotyšska a Estonska. Tento projekt odhalil skutečnou jednotu, která byla nalezena shodou většiny občanů regionu. Snaha o prosazení nezávislosti vedla ke spojení tří hlavních měst lidským řetězem.

Baltská cesta byla mírovým politickým protestem, který se konal 23. srpna 1989. Délka lidského řetězu byla cirká 600 kilometrů. Lidský řetěz vedl z Tallinnu přes Rigu do Vilniusu. Účastnilo se ho na dva a půl milionu lidí. Tento akt je všeobecně chápán jako akt společné vůle a jednoty regionu. Baltský řetěz proběhl v den 50. výročí paktu Molotov-Ribbentrop, který vedl k následné okupaci Pobaltí Sovětským svazem.

53 <http://www.janpalach.cz/cs/default/zive-pochodne/kalanta/> 20. 11. 2012

54 <http://www.15min.lt/en/article/culture-society/remembering-romas-kalanta-the-flaming-herald-of-freedom-528-218427/> 21. 11. 2012

Baltskému řetězu předcházela schůzka Reformního hnutí Litvy (Sajūdis), Všelidové fronty Estonska (Rahvarinne) a Lotyšského reformního hnutí.⁵⁵ Dne 30. 5. 1989 byla podepsána dohoda, která zneplatňovala pakt Molotov-Ribbentrop. Tato dohoda národních hnutí později vyústila v Baltský řetěz.⁵⁶

Polsko mělo hnutí Solidarita v čele s Lechem Walesou, Čechoslováci byli zastupováni Občanským fórem, ale taková manifestace, jakou byl Baltský řetěz, se nikde v bývalém Východním bloku neobjevila. K příležitosti Baltské Cesty byla navíc nazpívána píseň ve všech třech jazycích. Je ke zhlédnutí na Youtube.⁵⁷

7.3 Současná občanská společnost napříč Litvou, Lotyšskem a Estonskem

Při jedné přednášce, týkající se současné participace občanů na věcích veřejných profesor Gierdus Janauskas prohlásil: *„Pokud se podrobněji podíváme na občanskou společnost v Pobaltí, dojdeme k jednoduchému závěru. A sice to, že nelze pozorovat patrnější zájem občanů podílet se na veřejném životě regionu.“* (Janauskas : *Minorities and Civil society in Baltic Sea Region* 10. 10. 2012). Poté jednoduše demonstroval své tvrzení, když se zeptal svých litevských posluchačů na současné dění v Lotyšsku a Estonsku.

Pokud uvážíme, že celá regionální identita byla vybudována na odporu vůči Sovětskému svazu, je zřejmé, že po ukončení svazku se musela celá občanská společnost začít budovat od základů (mimo Lotyšska, kde byla situace díky velké ruské minoritě odlišná); (Janauskas : *Minorities and Civil society in Baltic Sea Region* 10. 10. 2012).

55 <http://www.balticway.net/> 21.11. 2012

56 <http://www.balticway.net/> 21.11. 2012

57 <http://www.youtube.com/watch?v=0KoKq20RUI0> 21.11. 2012

Andreas Uhlin říká, že: „ *Postkomunistická občanská společnost je obecně chápána jako slabá. Stejně tak je chápána v mezinárodním porovnání (Uhlin 2006 : 847).*“ Co to ale znamená? Znamená to, že je v Pobaltí málo organizací působících v tomto třetím sektoru? Nebo to znamená, že organizace nemají žádný účinný nástroj k zviditelnění a prosazení svých zájmů? T. Agarin tvrdí, že počet NGOs, zejména pak těch, zabývajících se problémy minorit, je v regionu dostatek. Jejich problémem je neschopnost zatlačit na politiky nebo přenést svá témata na politickou scénu (Agarin 2011 : 196).

Tento fakt můžeme akceptovat. Jenže, Ruská a Rusko-lotyšská minorita v Lotyšsku je největší v celém regionu. Hlavní město Riga má v současnosti Rusko-lotyšského primátora – Nila Ušakovse. Pokud je tedy největší lotyšské město, ve kterém žije polovina všech Lotyšů, „ovládána“ příslušníkem minority, potřebuje Lotyšsko opravdu nestátní organizace podtrhující práva menšin?⁵⁸

V již zmíněném článku Andreas Uhlin tvrdí, že kulturní stupeň občanské společnosti není tak nízko a lidé sdílí podobné hodnoty jako cenění si demokracie a rovnost před zákonem (*Uhlin 2006 : 850*). V roce 2008 působilo v Lotyšsku více než 10 000 NGOs, přesto byl potvrzen trend klesající účasti občanů v nich. Méně formální občanské aktivity byly velmi raritní. Navíc sociální hnutí jsou velmi slabá. Soukromí sponzoři a dárci se zaměřují spíše na rekreační organizace jako sportovní či kulturní organizace. Obraz organizací v médiích je provázen nezájmem často i ignorováním (*Uhlin 2006 : 852*). Geoffrey Prindham tvrdí, že změny v občanské společnosti se objevily po vstupu do EU. Nový způsob financování skrz strukturální fondy udělal z lotyšských NGOs rovnocenného partnera. To má vést ke zlepšení stavu občanské společnosti v Lotyšsku jako celku (*Prindham 2009 : 2*).

58 <http://www.ushakov.lv/ru/about-nil-ushakov/> 23. 11. 2012

Další poznatky sumarizuje doktor Gierdus Janauskas. Říká, že zatím je občanská společnost slabá, zejména když by mělo dojít k její mobilizaci a náboru nových členů. Důvody pro tyto těžkosti jsou částečně spojeny se zážitky komunistické vlády a částečně díky specifickým podmínkám financování. Domácí NGOs byly často podporovány zahraničními agenturami (Janauskas 2011 : 42).

Průzkumy litevské agentury CIVITAS ukazují na nedůvěru občanů v občanská sdružení. Občané jednoduše nevěří, že kolektivní postup skrz NGO může vyvolat změnu. Dalším faktorem, který ukazuje na nezájem občanů o veřejné dění je fenomén, typický pro postkomunistické společnosti. Je jím nízká volební účast.⁵⁹ Stejný jev lze pozorovat v České Republice, na Slovensku, nebo v Polsku. Naproti negativním faktům vidíme, že počet NGOs v regionu stoupá a počet občanů, podílejících se na jejich funkci je stabilní. Na rozdíl od Lotyšska, v Litvě a Estonsku jsou politické události předmětem denních rozhovorů mezi lidmi a těší se velkému prostoru v médiích.⁶⁰

Názor na občanskou společnost na Litvě uvádí ve svém článku člen evropského parlamentu Viktor Uspaskič: *„V Litvě se neúčast na sociálním životě stala normou, přičemž zúčastněnost na jakékoli občanské aktivitě je považována za nenormální. To se vztahuje také na účast v politickém životě. V posledních letech můžeme vidět strmý pokles volební účasti (Uspaskič, 2012).“*

Posledním analyzovaným státem regionu je Estonsko. V Estonsku bylo v roce 2008 zaregistrováno více než 32 000 NGOs. To je 3 krát více než v Lotyšsku, které má dvojnásobnou rozlohu. Další čísla říkají, že 4, 5 % pracovní síly je zaměstnáno v neziskovém sektoru.⁶¹

59 http://www.civitas.lt/files/Project_MapOfCivilSociety_Conclusiosns.pdf/ 24. 11. 2012

60 http://www.civitas.lt/files/Project_MapOfCivilSociety_Conclusiosns.pdf/ 24. 11. 2012

61 <http://www.ngo.ee/node/277/> 24. 11. 2012

Hlavním důvodem, proč si Estonsko vede lépe, než zbytek regionu lze vidět v adoptovaném programu EKAK. EKAK je strategický dokument, který definuje roli veřejných autorit, občanských iniciativ a principy jejich spolupráce.⁶² Od doby co byl dokument implementován, mohou se NGOs vždy obrátit na úřady, pakliže budou mít nějaké problémy ve spolupráci s jinými sektory.⁶³ Doslova dokument říká: *„Neziskový a veřejný sektor jsou rovnocennými partnery v rozvoji společnosti. Neziskový sektor musí zůstat nezávislý i přesto, že bude financován veřejným sektorem. Faktem je, že od doby, kdy byl dokument přijat, NGOs mají nástroj, jakým se zaštitit, pakliže se vyskytnou problémy ve spolupráci s veřejným sektorem.“*⁶⁴

Estonsko je navíc jedinou analyzovanou zemí, kde probíhá mezinárodní spolupráce v neziskovém sektoru. Eesti Looduse Fond a Peipsi centrum pro transhraniční spolupráci jsou přímým důkazem. Na druhé straně je nutné zmínit, že tyto NGOs pracují v rámci rámcových dohod EU (Nielsen; Berg; Roll 2009 : 255).

7.4 Shrnutí regionu jako sektoru občanské společnosti

Hlavní překážky rozvoje občanské společnosti v regionu byly důkladně popsány v předchozích odstavcích. Mluvit o regionu jako o komplexní občanské společnosti je, diplomaticky řečeno, velmi obtížné. Litva a Lotyšsko mají velké problémy s jejím ustavením. Estonsko se díky dokumentu EKAK dostalo vpřed, přesto se nedá o jedné občanské společnosti v regionu hovořit. Transhraniční spolupráce mezi NGOs probíhá velmi omezeně a ještě s podporou zvenčí (EU). Na území regionu funguje pouze jedno tištěné médium. Je jím deník The Baltic Times. V jeho internetové verzi najdeme tři oddělené sloupce. Každý z

⁶² [http://www.ngo.ee/sites/default/files/files/EKAK_brussels%20\(1\).pdf/](http://www.ngo.ee/sites/default/files/files/EKAK_brussels%20(1).pdf/) 24. 11. 2012

⁶³ http://www.siseministerium.ee/public/The_Profile_of_Estonian_Civil_Society._A_Preliminary_Report_on_the_Civicus_Index_on_Civil_Society_Project_in_Estonia..pdf/ 24. 11. 2012

⁶⁴ [http://www.ngo.ee/sites/default/files/files/EKAK_brussels%20\(1\).pdf/](http://www.ngo.ee/sites/default/files/files/EKAK_brussels%20(1).pdf/) 24. 11. 2012

nich referuje o jedné zemi regionu. I přesto zůstává tiskovina jediným Pobaltským médiem v regionu.⁶⁵

Další překážkou rozvoje regionální občanské společnosti je vzdálenost mezi většími sídly regionu. Blízko hranice se nachází pouze lotyšské město Daugavpils na Litevsko-lotyšské hranici. Podél Lotyšsko-estonské a Litevsko-lotyšské hranice nenajdeme jiná větší sídla. Navíc se v blízkosti hranic nevyskytuje kvalitní infrastruktura, která by pomáhala výraznější interakci. Když se podíváme do mapy, zjistíme, že Vilnius, Riga, Tallinn, Kaunas nebo Tartu se nacházejí daleko od vnitřních hranic regionu.

Pokud hovoříme o historické občanské společnosti v regionu, vidíme vymezení vůči okupantovi SSSR. Toto vymezení potvrzují i historické události, které jsou uvedeny na počátku analýzy. Nejdůležitějším projektem, který unifikoval celý region, byl Baltský řetěz. Tato událost nadále zůstává na vrcholu počínů regionální občanské společnosti.

Na otázku, zdali OS v regionu sdílí nějaké společné hodnoty, můžeme odpovědět následovně. V minulosti bylo společnou hodnotou vymezení vůči SSSR. V současnosti jsou společnými hodnotami víra v demokracii a právní řád. Takové hodnoty ale platí prakticky pro celou východní Evropu. Občanská společnost vystavěná na unikátních regionálních hodnotách prakticky neexistuje.

8 PÁTÁ SEKTOROVÁ ANALÝZA – REGION JAKO KOLEKTIVNÍ AKTÉR

Poslední část sektorové analýzy bude zkoumat, zdali se region chová jako kolektivní aktér. Na první pohled se může zdát, že hledání

65 <http://www.baltictimes.com/newspaper/> 24. 11. 2012

takzvaných společných postupů bude složité zejména kvůli tomu, že všichni členové regionu získali nezávislost poměrně nedávno a orientují se na své vlastní zájmy. Naproti tomu některé výstupy naznačují, že by se v určitých situacích mohl region chovat kolektivně.

Janek Lasocki ve svém článku hledá odpověď na otázku: "Existuje nějaká společná zahraniční politika regionu Pobaltí?" Říká, že rozdíly mezi rolemi států Pobaltí jsou jasně viditelné. Výsledkem pozorování je nedostatečná koordinace a společných postupů. Demonstruje to na případech odlišných přístupů zahraniční politiky. Například Estonsko bylo jako jediné z regionu proti sankcím na Kadáfího režim v Lybii v roce 2012 (Lasocki 2012 : nestránkováno). Profesor Jurkynas z univerzity ve Vilniusu oponuje, když tvrdí, že částečně už společné postupy v zahraniční politice omezeně fungují a měly by se užívat hojněji, protože tak malý region, jakým je Pobaltí potřebuje unifikovaný postup. Tvrdí, že pro jednání s nepoměrně většími partnery (Čína) není třeba region uměle zapojovat, je lepší nechat zodpovědnost na EU. Ale vzhledem ke specifickým vztahům regionu například k Rusku nebo Skandinávii je dobré utvořit pevnější pouto směrem ven (Jurkynas 2012: 15).

Protože analýza institucionalizace regionu vypadá velmi pevně a imponantně, je třeba zanalyzovat, jak koherentně opravdu působí region v nenadále nastalých, delikátních situacích. K výběru analyzovaných událostí budou vybrány situace ne zrovna příjemné pro reprezentaci regionu. Tyto situace by ale měly na první pohled region spojoval, protože se týkají jejich společné minulosti a současnosti. První událost se týká oslav 9. května 1945, který je Rusy oslavován jako den vítězství. Naopak pro státy Pobaltí znamená tento den, začátek druhé sovětské okupace. Konkrétní situace se týká oslav k 60. výročí v roce 2005. Druhá událost se bude týkat odstranění Bronzové sochy sovětského vojáka z centra estonské metropole, Tallinnu. Poslední analyzovanou událostí bude reakce na ekonomickou krizi, která začala v roce 2008. Tyto události, nejen že poskytují pohled na jednání a skutečný vztah regionálníhoho

partnerství, ale také odhalují potenciální komunikační slabiny v Pobaltské spolupráci.

8.1 Oslavy vítězství/okupace a dohodnutý společný postup regionu

Ze zkušenosti víme, že historické události jsou různými národy interpretovány různě. To, co je v jednom státu interpretováno jako velké vítězství, může být jinde vnímáno jako začátek dlouhé okupační éry. Pro Rusy 9. květen 1945 znamená Den Vítězství nad nacistickým Německem, ale pro obyvatele Pobaltí není toto výročí zrovna příležitostí, vhodnou pro oslavu. Od tohoto data se staly všechny země regionu na dalších 45 let součástí Sovětského svazu. Proto není překvapením, že když prezidentská kancelář zaslala pozvánky k 60. výročí oslav do prezidentských kanceláří Litvy, Lotyšska a Estonska, začala v regionu celospolečenská debata, ovlivněná kontroverzním historickým kontextem (Kavaliauskas 2009 : 213).

V listopadu 2004 se sešli prezidenti regionu na společné schůzce, po které oznámili, že ještě neučinili finální rozhodnutí ohledně návštěvy Moskvy. Dále se dohodli, že své postoje budou společně konzultovat a koordinovat. Oproti těmto tvrzením se později k nastalé situaci nezávisle vyjádřila lotyšská prezidentka Vaira Vike-Freiberga, která přislíbila účast. Navíc dodala, že nepodporuje myšlenku „spojeného pobaltského bloku.“ Podle ní se měly pobaltské republiky postavit stereotypu a jednat jako nezávislé státy.⁶⁶ Reakce na sebe nenechala dlouho čekat. Litevský prezident Valdas Adamkus si posteskl nad nedodržením dohody o společném postupu států regionu. Postup lotyšské prezidentky označil za neakceptovatelný.⁶⁷ Estonská hlava státu – Arnold Rüütel byl ve svém

⁶⁶ Latvian President Defends Unilateral Foreign Policy in Radio Interview, Latvian Radio dostupné v BBC Monitoring ze 4. 2. 2005

⁶⁷ Lithuanian President Expresses Regret at Latvian Leader's Doubts about Necessity of Baltic States' Unity, Baltic News Service, 10. 2. 2005

vyjádření zdrženlivější, když podotknul, že navzdory rozhodnutí lotyšské prezidentky, bude konzultace společných kroků pokračovat.⁶⁸ Předseda litevského parlamentu Vytautas Landsbergis navíc dodal, že Lotyšsko má tradičně nejslabší vazby na svůj domovský region. Na obranu Lotyšska je nutné poznamenat, že Lotyšsko má výraznou ruskou minoritu a tou dobou ještě nemělo, na rozdíl od Litvy, podepsanou dohodu o společné hranici s Ruskou federací. Tehdejší litevský a estonský prezident se nakonec rozhodli oslavy v Moskvě nenavštívit.

I když prezidentka Lotyšska tvrdila, že návštěvou Moskvy nic nesleduje, opak byl pravdou. Po návštěvě Vladimira Putina několikrát veřejně vystoupila s prohlášeními, které se týkaly uzavření hraniční dohody. Přitom se už nezmiňovala o nutnosti navrácení Pskovského regionu do lotyšského vlastnictví. Lotyši tento region v meziválečné periodě ovládali a po znovunabytí nezávislosti o něj, alespoň rétoricky, usilovali. Ať už byl ale důvod návštěvy Moskvy pro prezidentku jakýkoli, Moskvě se podařilo dílčí diplomatické vítězství, když alespoň na čas názorově rozdělila regionální elity (Lašas 2008 : 117). Z hlediska kooperace regionu ovšem dostal takzvaný společný postup trhlinu. Nutno dodat, že z dlouhodobého hlediska tento incident vztahy v regionu významně nepoznamenal.

8.2 Odstranění monumentu bronzového vojáka

Příběh monumentu sovětského vojáka v Tallinnu začal mnohem dříve, než v dubnu 2007. Jeho osud byl v estonské společnosti debatován nespočetněkrát. V roce 2006 se ministerský předseda Andrus Ansip důrazně postavil za odstranění sochy připomínající sovětské vítězství ve 2. Světové válce. Toho času se proti jeho radikálnímu postoji ohradila řada estonských politiků v čele s prezidentem Rūütelem a starostou Tallinnu Juri Ratasem. Ansipův postoj výrazně pomohl jeho Reformní

⁶⁸ Estonian President: Baltic Countries Looking into Future Together, Baltic News Service, 4. 2. 2005.

straně vystoupit z šedi a získat podporu nacionálně naladěných voličů.⁶⁹ Ve volbách v roce 2007 dosáhl Ansip 28 % zisku hlasů a byl pověřen sestavením vlády. Už jako znovuzvolený premiér se rozhodl splnit svůj slib a nařídil odstranění sochy. Znepokojení ohledně přesunu monumentu bronzového vojáka se změnilo na pouliční nepokoje, které si 26. a 27. dubna vyžádaly na 150 zraněných. Protestovali hlavně ruští občané a „neobčané“ ruské národnosti, kteří nesložili zkoušku z estonštiny a nedostali estonský pas ani občanství. Monument byl přesunut z centra Tallinnu na hřbitov estonských ozbrojených sil.⁷⁰

Obě události ukazují zajímavé příklady, z regionální spolupráce. Stejně jako v případě květnových oslav v roce 2005, kontroverzní odstranění rudoarmějce demonstruje principiální jednotu regionu, zároveň ale odhaluje rozdílné přístupy stát od státu. Po občanských nepokojích litevská a lotyšská delegace podpořila Estonsko společným prohlášením, ve kterém bylo zdůrazněno, že odstranění monumentu je věcí výhradně Estonska, které je suverénním státem a vměšování se do jeho vnitřních záležitostí je nepřijatelné.⁷¹ Prezidenti Litvy a Lotyšska, premiéři a ministři zahraničí obou zemí vystoupili s velmi podobnými prohlášeními. Ale na parlamentní úrovni se pozice Litvy a Lotyšska lišily. Dne 3. 5. 2007 litevský parlament vyjádřil Estonsku silnou podporu a odsoudil ruské vměšování do vnitřních záležitostí jiného státu. Naopak ve stejný den lotyšský parlament odmítl podobnou rezoluci, znamenající podporu. Pomyslné „ne“ nepřišlo pouze od levicových stran, ale také od liberálů a konzervativců v čele s předsedou Výboru pro zahraniční vztahy a bývalého ministerského předsedy Andrise Berzinše. Parlament po odmítnutí uvedl několik technických důvodů nepřijetí návrhu. Bylo jasné,

69 Estonian PM Supports Removal of Red Army Monument from Central Tallinn, Baltic News Service, 22. 5. 2006

70 Human Rights Blog : <http://ukhumanrightsblog.com/2013/04/14/the-tallinn-bronze-soldier-riots-and-why-russia-was-in-strasbourg/> 22. 4. 2013

71 Baltic assembly dostupné z : <http://www.baltasam.org/?DocID=654> 22.4. 2013

že hlavním důvodem byla nadcházející ratifikace Lotyšsko-ruské dohody o hranicích.⁷²

Litva a Estonsko prokázali silnější stupeň koordinace postojů a vzájemnou podporu, na rozdíl od Lotyšska. Tyto dva příklady ukazují, že regionální partnerství by se nemělo vždy pokládat za samozřejmou věc. Do postojů mohou často promlouvat národní zájmy. I když tyto dvě události nedávají dohromady celou mozaiku, ukazují na bariéry a problémy v oblasti společných postupů a prohlášení.

8.3 Pobaltí a úsporná opatření v reakci na ekonomickou krizi v roce 2008

Ekonomická krize, která začala v USA v roce 2008 a rychle se přesunula do Evropy. Jejím důsledkům se nevyhnul ani region Pobaltí. Do roku 2008 si všechny tři ekonomiky vedly nadmíru dobře. „Baltští tygři“, jak se jim říkalo, zažívali největší tempo ekonomického růstu v historii a příliv zahraničního kapitálu v Evropě. Přestože se země Pobaltí vyznačují malými populacemi a nedostatkem skutečně silného průmyslu, investoři se regionu nebáli a zaplavili region levnými úvěry.⁷³

Investoři, kteří po pádu banky Lehman Brothers dostali o své investice strach, začali z Pobaltí rychle stahovat své prostředky. Ekonomiky všech tří zemí se příliš orientovaly na služby a stavebnictví, tím klesala konkurenceschopnost jejich exportu. Velkým problémem Litvy, Lotyšska a Estonska se také stal příliš široký byrokratický aparát.⁷⁴ To, jak

72 Deník Vdiena dostupné z : http://www.vdiena.lv/lat/politics/printed/igaunji_saeimas_atbalstu_nesanjem
22.4.2013

73 <http://www.revuepolitika.cz/clanky/1290/od-krize-k-zotaveni> 23. 4. 2013

74 <https://www.euroskop.cz/8958/17241/clanek/mmf-hospodarska-krize-v-pobaltskych-zemich-polevuje/>
23. 4. 2013

se všechny tři státy vyrovnávali a vyrovnávají s krizí, si popíšeme v následujících odstavcích.

Státy regionu přistoupily k velmi razantním opatřením. Pobaltské země odmítly za hospodářské recese devalvovat své měny, což by podpořilo jejich konkurenceschopnost. Místo toho přikročily ke snižování mezd a vládních výdajů. Lotyšsko rovněž muselo přijmout na záchranný úvěr v hodnotě 7,5 miliardy eur (186 miliard Kč) od MMF a EU (Kuokštis, Vilpišauskas 2010 : nestránkováno).

Na počátku krize byl velký rozdíl ve veřejných dluzích země. Zatímco Litva a Lotyšsko nechaly své dluhy narůst do astronomických výšek, Estonsku se dařilo držet veřejný dluh pod třemi procenty HDP. Výsledkem byla pozvánka do eurozóny v roce 2011. V další důležité disciplíně, jakou bylo získání důvěry investorů, se vedlo Estonsku opět nejlépe, následovala Litva, nejhůře si vedlo Lotyšsko. Důvodem těchto tvrzení jsou stavy ekonomik v době před krizí. Lotyšská ekonomika vykazovala známky přehřátí již před krizí a ceny na realitním trhu rapidně rostly.⁷⁵ Významným prvkem v obnovení důvěry investorů je také fakt, který nemůže žádná země ovlivnit. Je jím volební proces. Litva měla naplánovány volby na rok 2008 a předvolební vládní utrácení bylo v plném proudu. Lotyšsko mělo volby v roce 2006, takové datum nemělo na úvěru investorů žádný vliv. Nejlépe na tomy byli Estonci, kteří měli volby v roce 2007. To zaručovalo celé jedno funkční období vhodné k implementaci úsporných opatření (Kuokštis, Vilpišauskas 2010 : nestránkováno).

Dalším důležitým faktorem bylo, jak společnost úsporná opatření přijme. V Estonsku vše proběhlo bezproblémově, zatímco na Litvě a v Lotyšsku se protestovalo, objevily se dokonce i náznaky násilí. Posledním faktorem byla stabilita vlád regionu. Ve všech zemích byly koaliční vlády Litvě i Estonsku se přes křehké koalice povedlo jejich

75 <http://www.revuepolitika.cz/clanky/1290/od-krize-k-zotaveni> 22. 4. 2013

zachování.⁷⁶ Lotyšsko čekala výměna vlády. Estonsko se nadále mohlo těšit z výhod, které mu přinesla jak vláda, tak občané. Zatímco ve zbytku regionu byla opatření navrhována a implementována až ve druhé polovině roku 2008, Estonsko všechna opatření přijalo již v první polovině. Souhlas občanů s úspornými opatřeními se ukázal na vybraných daních během krize. Ty estonské byly sice nižší, přesto ale stabilní. V Litvě a Lotyšsku v roce 2009 výběr daní dramaticky klesl (Kuokštis, Vilpišauskas 2010 : nestránkováno). Občané se obrátili k šedé zóně ekonomiky.

8.3.1 Podobnosti a odlišnosti při řešení krize

Co se týká podobností, všechny tři země jsou pro finanční trhy překvapením, s ohledem na to, jak dokázaly uspět v souboji s krizí a přitom se vyhnout devalvaci svých měn. To bylo možné pouze ze předpokladu, že země měly devizové rezervy. I přes obtíže se všem zemím povedlo implementovat opatření, kterých bylo dosaženo za podpory napříč politickými spektry. Region se celý nedržel standardního evropského postupu, ale našel si svůj vlastní. Bylo jím extrémní seškrtnání výdajů, dokonce i starobních důchodů.

Rozdílná byla naopak podpora veřejnosti. Estonsku se podařilo projít tímto procesem společně, Zbylé dva státy se setkali s nesouhlasem a odporem. Rozdílný je a bude i vstup zemí do eurozóny, který patří k prioritám zemí regionu. Estonsko úspěšně vstoupilo v roce 2012, Litva a Lotyšsko chtějí vstoupit v roce 2014. Dalším velkým rozdílem je správa veřejného dluhu, která je ve všech zemích rozdílná. To, že je Estonsko ekonomicky napřed, může vést ekonomiky k oddalování jedné od druhé. Z jiného úhlu pohledu lze vidět, že dobře a kvalitně provedené reformy, ekonomický rozvoj a stabilizace na politické úrovni spolu s podporou občanů, může dvě ostatní země donutit k rychlejšímu rozvoji a následování Estonska.

76 <http://www.revuepolitika.cz/clanky/1290/od-krize-k-zotaveni> 23. 4. 2013

8.4 Shrnutí Ad-hoc spolupráce

I přes skeptický pohled několika autorů se domnívám, že společný postup je často volen jako neschůdnější cesta. V případě státních zájmů je ale mnohdy těžké postoupit tyto zájmy celku – regionu. Je otázkou, plynou-li společná rozhodnutí a postupy skrz regionálně vybudované struktury. Všechny analyzované případy poukazují alespoň na snahu o společné řešení. Výsledek není vždy tak přesvědčivý jako častá vyjádření regionálních politiků.

9 ZÁVĚR

Nový regionalismus je konceptem, který se do popředí studia regionalismu dostává ve stejné době, v jaké zkoumaný region získal nezávislost. Teorie vzniká v několika proudech, z nichž na diplomovou práci byla aplikována teorie politologického proudu zastupovaného Björnem Hettmem. Právě jeho hierarchický koncept regionotvornosti se stal hlavní osou diplomové práce. K rozboru všech úrovní práce sloužila metoda sektorové analýzy. Všech pět sektorů bylo zanalyzováno v souladu s úvodem.

Protože se v českém prostředí sousloví pobaltské republiky používá snad stejně často samotné názvy států – Litva, Lotyšsko a Estonsko, mnoho lidí může nabýt přesvědčení, že jde o jednolitý region bez větších rozdílů. Hned při studiu základní historie regionu ovšem zjišťujeme, že stejně jako podobnosti se vyskytují i regionální odlišnosti. Příkladem může být rozdílná forma křesťanství. V Litvě působí římsko-katolická církev, kdežto ve zbytku regionu dominuje luteránství. Stereotypizace států Pobaltí je zde nejspíš proto, že Litva, Lotyšsko a Estonsko společně zažily období sovětské okupace. Lidé bez osobní zkušenosti s regionem těžko chápou období Sovětské vlády v regionu jako okupaci, ale žádný etnický Litevec, Lotyš ani Estonec toto období jinak nenazve. Stejně citlivě reagují

občané regionu na pakt Molotov - Ribbentrop, díky kterému zažili, Čechoslovákům dobře známé, „o nás bez nás.“

Po oficiálním znovuoobnovení státnosti v roce 1991 čekaly všechny tři země velké změny. Hlavními problémy, kterým bylo nutné v počátcích novodobé existence čelit, bylo odsunutí sovětské armády z teritoria celého regionu, změna ekonomických systémů a znovuoobjevení národní identity. Již odsun sovětských vojsk mezi sebou nově vzniklé státy koordinovaly. Jak ale ukázalo prvních několik let nezávislosti, každá země měla s budováním nového státu tolik práce, že integrace byla mnohdy na obtíž.

Je důležité, že ještě před ziskem nezávislosti vznikaly iniciativy, které ukazovaly, že přirozený region má šanci upět i v teorii nového regionalismu. Konkrétními událostmi, potvrzujícími tuto tezi bylo působení Lesního bratrstva či Baltská cesta. Zapojení části, v kontextu baltské cesty většiny, společnosti do protisovětských nálad bylo významným prvkem regionotvornosti. Dalším milníkem na cestě „zpět“ do západní Evropy byl vstup do NATO a EU v roce 2004. Tohoto vysněného cíle dosáhl celý region pouhých třináct let po zisku nezávislosti. Za tu dobu si všechny tři země prošly nelehkým vývojem, dokonce i spory mezi sebou. Přesto mladé demokratické režimy fungují a podporují jeden druhý. Po vstupu do západních struktur si mohl region vydechnout, když se přece jen zmenšila ruská hrozba. Naproti tomu vyvstávají problémy, které by bylo ideální řešit kooperativně, ale jejich komplexnost a složitost se zdá být pro mladé státy a mladý region nadmíru obtížná. Konkrétně mluvíme o energetické bezpečnosti, která i přes zapojení EU a severských států neprodělavá zásadní změnu, kterou by si již od devadesátých let zasloužila.

V období od vstupu do NATO a EU se region soustředí na kooperaci s regionem Baltského moře, jehož je nedílnou součástí. EU tento makroregion vybrala jako pilotní projekt a snaží se kolem Baltu vybudovat interakční prostor, který skýtá velké možnosti. Je otázkou, zdali

Skandinávie včetně zbytku Severských zemí o takovou formu spolupráce stojí. Po letech kdy byly tyto státy rádcem a průvodcem v mnoha oblastech je složité přejít do vztahu partnerů.

Poslední velkou výzvou byla celosvětová ekonomická krize, která silně zasáhla i prosperující region. Všechny tři státy byly nuceny implementovat řadu úsporných opatření a osekát zejména vládní výdaje. I když k opatřením došly různými cestami, zdá se, že všechny cesty jsou správné.

9.1 Vyhodnocení sektorových analýz

9.1.1 Vyhodnocení analýzy geografické homogenity

První analýza se týkala regionu jako přírodního celku a geografické jednotky. Často bylo pracováno s mapou. Cílem bylo zjistit, zdali je region geograficky homogenní. Výsledek analýzy určuje předpoklady pro rozvoj regionotvornosti. Dále přírodní podmínky ovlivňují interakci mezi částmi regionu.

Z analýzy vyplynulo, že region je vcelku homogenní. Západní hranice je vytyčena Baltským mořem, které působí jako hranice a zároveň jako interakční prostor, vnímaný jako brána do okolního světa. Největším přístavem v regionu je Tallinn, který je zároveň desátým největším přístavem v regionu Baltského moře. Následuje lotyšská Riga a litevská Klaipeda.⁷⁷ Západní hranice je z části vytyčena estonskými jezery. Západní hranici regionu nelze označit za přirozenou. Je umělá a z východu neposkytuje regionu žádnou přirozenou bariéru. Jihovýchodní hranice plynule navazuje na východní hranici, pozici sousedana jihovýchodě zaujímá Bělorusko. Část jižní hranice regionu sdílí Litva s Polskem. Zbytek je tvořen opět hranicí s Ruskou federací, konkrétně její výspy na Baltu – Kaliningradskou oblastí.

⁷⁷ <http://cz.portofhamburg.com/cs/content/fakta-%C4%8D%C3%ADsla> 24.4. 2013

Povrch je vesměs ve všech zemích velmi podobný, v historii tvarovaný Skandinávským ledovcem. Území regionu protíná několik kopcovitých pahorkatin. Horské masivy nejsou v regionu žádné. Podobně je na tom region vzhledem k vodstvu, většina území je tvořena ledovcovými jezery. Řek, přinášejících vláhu, je v regionu dostatek, ty největší slouží k říční plavbě. Od jihu k severu přibývá mokřadů, které tvoří čtvrtinu estonské rozlohy.

Geografickou slabinou regionu je absence přírodní hranice na východě, jihovýchodě a jihu. Naopak pro vnitřní hranice je tento aspekt příznivý. Bohužel se v blízkosti vnitřních hranic nevyskytuje mnoho velkých sídel, které by mohly být důležitými centry interakce regionu.

Analýza ukázala, že region je homogenním geografickým celkem, který není nijak rozeklaný a má celkem pravidelný tvar, který přerušují jen zálivy – Rižský a Finský. V této úrovni hierarchického konceptu práce region regionotvornost splňuje.

9.1.2 Vyhodnocení analýzy Regionálního bezpečnostního komplexu

Z analýzy regionálního bezpečnostního komplexu vyplývá, že zkoumaný region je autory teorie Buzanem a Weaverem nahlížen jako mikrokomplex. Region můžeme považovat za mikrokomplex, protože má několik společných charakteristik:

- Problémy s menšinami (ruská, polská). Problémy sice nejsou výraznějšího charakteru, přesto se mateřské státy minorit zasazují o jejich zájmy a díky tomu vznikají diplomatické přestřelky.⁷⁸
- Region je neubránitelný pouze jeho členy. Proto je absorbován bezpečnostním komplexem západní Evropy. Jeho bezpečnostní situace je tak rozhodnuta mimo region.

⁷⁸ Viz. případ Tallinn a bronzový voják

- Ruská doktrína blízkého zahraničí činí z regionu sféru, na kterou si Rusko nárokuje uplatňovat svůj diplomatický vliv. Nejžádnějším příkladem je snaha o Gazpromizaci regionu, jež je popsána v sektorové analýze, konkrétně v části, týkající se energetické bezpečnosti. I přes snahu EU, se zatím nedaří Gazprom a Rosněft, ruské energetické giganty, dostatečně umravňovat. Litva vede s Gazpromem řadu arbitrází, týkající se jeho monopolního postavení na trhu.⁷⁹
- Celý prostor je interdependentní, zejména ekonomicky, ale i vojensky. Dále neexistuje žádné významné riziko vypuknutí konfliktu mezi jeho členy. Interdependence se prokázala například po vypuknutí poslední ekonomické krize.⁸⁰ Vojenská interdependence na první pohled patrná, celoregionální jednotky jsou toho jasným důkazem.⁸¹
- všichni členové regionu jsou v EU a NATO

Z pěti uvedených bodů lze vyvodit, že region je v úrovni bezpečnostního komplexu jednotným mikrokomplexem. Tato úroveň regionotvornosti konceptu je regionem dosažena.

9.1.3 Vyhodnocení analýzy institucionálního formování regionu

Institucionalizace v regionu probíhá již od odtržení regionu od Sovětského svazu. Ještě před touto událostí byla podepsána smlouva všech regionálních osvobozeneckých hnutí, která zneplatňovala pakt Molotov - Ribbentrop. Nejsilnějšími institucionálními uskupeními v regionu

⁷⁹ <http://www.bbc.co.uk/news/business-19819487> 23. 4. 2013

⁸⁰ více v poslední sektorové analýze

⁸¹ více v analýze institucionálních uskupení v regionu - BALTBAT

jsou od roku 2004 EU a NATO. Ty ovšem nepůsobí jen na regionální úrovni. Právě na ní můžeme vidět fórum Baltské shromáždění nebo radu ministrů, která v regionu funguje velmi efektivně (Jurkynas 2007 : 135).

Bezpečnostní uskupení BALTBAT a BALTRON lze také považovat za úspěšné instituce ve svém poli působnosti.

Rozvoj nových regionálních institucí a rozvoj pravomocí etablovaných institucí se zpomaluje od roku 2004, kdy se Litva, Lotyšsko i Estonsko připojují k EU a NATO. Jak je již v práci poznamenáno, tento proces se dal předpokládat.

Proces utváření společných bezpečnostních složek takřka od získání nezávislosti je unikátním institucionálním regionotvorným procesem. I když výcvik jednotek a utváření institucí probíhalo od počátku pod patronátem vnějšího aktéra, domnívám se, že na institucionální úrovni získaly společné regionální kontakty velmi silnou vazbu.

V současnosti je prvořadá institucionální spolupráce, jejímž výsledkem jsou infrastrukturní projekty Rail Baltica a BEMIP. Je znát, že takto strategicky důležité stavby se v Pobaltí dříve nebudovaly za pomoci regionálních institucí, navíc s nutnou harmonizací a koordinací s EU. Problémy, které nastávají v souvislosti s těmito projekty lze chápat jako přirozené.

Z hlediska konceptu regionotvornosti můžeme úroveň regionální instituce považovat za dosaženou. Jediným stinným aspektem institucionální regionalizace lze považovat nízký počet kulturních celoregionálních institucí a zpomalení institucionálně-regionotvorných procesů po vstupu do NATO a EU. Omezeně na kulturním poli funguje BA. Částečně tak fungoval institut Baltoskandie, který byl ovšem nedávno uzavřen. Za pilíře institucionální regionotvornosti lze označit BA a Radu ministrů při BA. Institucionální propojení potvrzují i všechny integrované ozbrojené regionální složky. Tato úroveň konceptu regionotvornost je taktéž dosažena.

9.1.4 Vyhodnocení analýzy regionální občanské společnosti

Předposlední analýzou diplomové práce byla analýza regionální občanské společnosti. Tato analýza byla jediná konstruována s ohledem na historický kontext v regionu. Z první části analýzy, tedy z historických událostí lze vyvodit jediné. Po zisku nezávislosti měla regionální občanská společnost na čem stavět. Nutno podotknout, že pro koncept regionotvornosti má čtvrtá úroveň dělicí efekt. Mnoho regionů může splnit regionotvornost na všech předchozích úrovních, ale právě regionální občanská společnost může dláždit cestu do exkluzivní společnosti plně etablovaných regionů dle NRA. Patří do tohoto klubu i analyzovaný region Pobaltí?

Baltský řetěz byl naprosto ojedinělou událostí regionu, která spojila země v boji za nezávislost. Tato událost historicky navazovala na Lesní bratrstvo, které bojovalo proti sovětským okupantům, na území celého regionu. Když se ale v současnosti podíváme na regionální občanskou společnost v Pobaltí, moc toho neuvidíme. Jediným médiem, dostupným většině občanů je *The Baltic Times*, vycházející ve všech třech jazycích. Podle slov odborníka na občanskou společnost Gierduse Janauskase v současnosti společnost funguje omezeně na státní úrovni, ale regionálně občanská společnost neexistuje (Janauskas : Identity and Civil Society in Baltic Se Region 21. 10. 2012).

Na druhé straně nelze opomenout, že budování občanské společnosti je během na velmi dlouhou trať. Region má jistě hodnoty, které občanská společnost sdílí. Jsou jimi víra v demokratický stát, právní řád a společná historie a okupace spjatá se Sovětským svazem.

Společné hodnoty ale ještě neznamenají regionální občanskou společnost. Hodnoty se musí dynamicky rozvíjet. Aby tomu tak bylo, je zapotřebí množství regionálních organizací, které se budou o tento rozvoj starat. Takové organizace ale v Pobaltí zatím nejsou. Na otázku, zdali v regionu funguje občanská společnost, musíme odpovědět, že zatím

nefunguje. Dle čtvrté analýzy tak úroveň občanské společnosti region nedosahuje.

9.1.5 Vyhodnocení analýzy regionu jako kolektivního aktéra

Poslední analýza se týkala schopnosti regionu jednat jako kolektivní aktér, který k tomu má zřízené kapacity a rozhodovací struktury. K analýze byly použity tři události, na které bylo nutné kapacitami regionu okamžitě reagovat. I když se v úvodu analýzy někteří autoři vymezovali proti této schopnosti regionu, analýza ukázala, že společné postupy vůči mezinárodnímu prostředí existují. Jak ukazují případy oslav výročí a odstranění monumentu vojáka, snaha společného postupu je viditelná, avšak výsledek není vždy přesvědčivý. Při analýze těchto dvou konkrétních událostí se prokázaly silnější vazby Litvy a Estonska na region. Naopak Lotyšsko sledovalo své vlastní zájmy. Je otázkou, zdali byla snaha o společnou koordinaci postojů konstruována regionálními strukturami. Z analýzy vyplývá, že společná a regionotvorná stanoviska vycházela z národní úrovně.

Podobně tomu bylo i v poslední části analýzy - hodnocení reakce na ekonomickou krizi. I když bylo jasné, že probíhají konzultace, státy přijímaly každý svá vlastní opatření. Nebylo náhodou, že opatření byla velmi podobná a později se těmto opatřením začalo říkat Baltský model.⁸²

Tato úroveň, i když hierarchicky stojící nad regionální občanskou společností, prokázala určité výstupy, které regionální aktér vykonává koordinovaně. Přestože tomu tak je, nevychází tyto postoje od regionálních kapacit, nýbrž od státních elit. I to je důvodem, proč některé snahy končí nešťastnými vyjádřeními. Přesto si dovoluji tvrdit, že snaha působit jako aktér v mezinárodním prostředí tu je. Poslední úroveň

82 <http://www.revuepolitika.cz/clanky/1290/od-krize-k-zotaveni> 24. 4. 2013

regionotvornosti tedy nehodnotím ani pozitivně, ani negativně. Přesto není úroveň plnohodnotně dosažena.

9.2 Vyhodnocení hypotézy a zodpovězení výzkumných otázek

První hypotéza, která byla postavena na myšlence, že regionotvornost v regionech od začátku devadesátých let minulého století posiluje, se potvrdila. Již od zisku nezávislosti regionotvornost posiluje na všech úrovních. V jistém smyslu můžeme mluvit i o posilování čtvrté úrovně regionální občanské společnosti, přestože na této úrovni regionotvornosti doposud region nesplňuje daná kritéria.

Geograficky je region homogenní, buduje se v něm infrastruktura, která v budoucnu zajistí lepší interakci vzdálených částí regionu. Region se dá také považovat za regionální bezpečnostní mikrokomplex, který je institucionálně zaštitěn organizacemi rozvíjejícími spolupráci ve vojenské, ekonomické ale i kulturní a intergovernmentální oblasti. Práce dále prokázala, že v náhodně nastalých situacích, časovém stresu a složitých mezinárodních událostech se region pokouší o společné postupy a stanoviska. Tyto výstupy zatím nejsou prováděny nadstátní/regionální autoritou, ale zatím jen elitami státní úrovně.

Druhá stanovená hypotéza předpokládala, že regionotvornost probíhá na všech pěti úrovních konceptu regionotvornosti. Tato hypotéza byla prací přímo vyvrácena. Výsledky čtvrté analýzy ukázaly, že v úrovni regionální občanské společnosti region zatím nefunguje. Jak analýza potvrdila, budování občanské společnosti je dlouhodobý proces, k němuž je potřeba obměna mnoha generací. Největším handicapem při posuzování této úrovně se ukázala absence transregionálních kulturních a jiných organizací. Druhým negativním bodem analýzy byl nezájem obyvatel o jiné části regionu.

Zajímavý výsledek naopak vyplynul z poslední části sektorové analýzy. Prokázalo se, že region volí společné postupy a snaží se

koordinovat společné výstupy směrem ven. Záporem je nesourodost finálních postojů.⁸³ Bohužel tak není činěno regionálními autoritami, ale státními reprezentanty zemí regionu. Proto nelze považovat úroveň za dosaženou. Bezťak bylo její dosažení nemožné, nebyla-li splněna úroveň čtvrtá.

9.2.1 Odpovědi na výzkumné otázky

Otázka číslo 1. Kam podle škály konceptu regionotvornosti B. Hettneho patří region Pobaltí? Podle konceptu regionotvornosti lze region zařadit na třetí úroveň konceptu. Čtvrtá a pátá úroveň je v budoucnosti dosažitelná. Je ovšem otázkou, zdali se tak stane, protože po vstupu do EU se regionotvornost ve smyslu samotného Pobaltí znatelně zpomalila. Region se navíc bude začleňovat do většího regionu Baltského moře, podporovaného EU.

Otázka číslo 2. Probíhá regionotvorný proces na všech pěti úrovních hierarchického konceptu Björna Hettneho? Ne, neprobíhá, regionotvornost je doložitelná na první, druhé i třetí analyzované úrovni.⁸⁴ Na čtvrté úrovni občanské společnosti regionotvornost neprobíhá. Na páté úrovni jsou některé prvky regionotvornosti hmatatelné, ovšem regionální struktury nemají reálnou moc tvořit výstupy za celý region. Proto jsou výstupy tvořeny na státní úrovni. Většinou jsou postupy koordinovány, ovšem absencí regionální autority je ve výstupech často chaos. Zde tedy regionotvornost částečně omezeně probíhá, ovšem dle konceptu regionotvornosti tomu tak není už proto, že je koncept hierarchický. Úroveň nefunkční regionální občanské společnosti tedy vylučuje úroveň kolektivního aktéra.

83 Viz. analýza oslav 60. výročí 2SVV v Moskvě

84 Podrobněji o výsledcích analýzy v závěru a shrnutích pod jednotlivými analýzami

10 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ

10.1 Odborné zdroje:

Agarin, Tomas: 2007, Civil society versus nationalizing state? Advocacy of minority rights in the post-socialist Baltic states, *Journal of Baltic Studies*, strany. 22- 47.

Andrushaitis, Andris; Ojaveer, Henn: 2004, *History of ecosystem studies of the Gulf of Riga (Baltic Sea)*, In: *Science Biology and Ecology in the Baltics* vol. 53 No. 2, str. 116-143, Riga.

Auer, Matthew: 2001, *Verifying Environmental Cleanup: Lessons from the Baltic Sea Joint Comprehensive Environmental Action Programme: Environmental Planning* : 881-901.

Berg, Eiki; Nielsen Kristian L.; Roll, Gulnara, 2009, UNDISCOVERED AVENUES? ESTONIAN CIVIL SOCIETY ORGANISATIONS AS AGENTS OF EUROPEANISATION. *Trames*, strany 248 – 264, University of Tartu.

Cabada, Ladislav: 2013 *Přednáška KAP/Střední Evropa*

Cantori, L.J.: 1970, *The International Politics of Regions: A Comparative Approach*, Englewood Cliffs, 380 s., New Jersey.

Celichowski, J. (2008) 'Civil Societies in Post-Communist Europe: The Challenges Posed by Social Isolation', in Heinrich, V. F. & Fioramonti, L. (eds), (2008).

Bousfield, Jonathan: 2009, *Pobaltské státy – průvodce*, 552 stran. Jota, Brno.

Blaszczak, Tomasz: 2012, *New role and Identity of the Baltic Region* (přednáška), 20. 11. 2012

Cabada, Ladislav, In:: 2009, *Evropa regionů. L. Cabada a kol.* Aleš Čeněk: Plzeň.

Dhondt, Pieter: 2011, *National, Nordic or European?: Nineteenth-Century University Jubilees and Nordic Cooperation*, 326 stran: Brill Academic Publishers.

Hettne, Björn: 2005. *Beyond the New Regionalism. New Political Economy*, Vol. 10, No. 4, s. 543-571.

Hettne, Björn – INOTAI, András – SUNKE, Osvaldo: 1999. *Globalism and the New Regionalism. In: Hettne, Björn: Globalization and the New Regionalism: The Second Great Transformation.* Palgrave MacMillan: New York, s. 1-24.

Hettne, Björn; Söderbaum, Fredrik; Tavares, Rodrigo: 2003, *Regionness and the construction of peace in Europe.* In: in Per Cramér (ed), *Whither Europe. The Development of a New European Security Architecture*, Centre for European Research at Göteborg University (CERGU), strany, 5-24, Göteborg.

Häikiö, Martti: 1992, *A brief history of modern Finland*, 133 stran: University of Helsinki, Lahti Research and Training Centre

Hubinger, Václav, - Honzák, František. – Polišenský, Jan: 1985, *Národy celého světa*, Praha.

Janauskas, Gierdus: 2010, *New structures, changing identities: the concepts of the Baltic Sea region*, 8 stran, Published online: Springer-Verlag

Janauskas, Gierdus 2012: Přednáška, Minorities and Civil society in Baltic Sea Region 10. 10. 2012

Jirásek, Jindřich.; E-kniha Polsko pro začátečníky, 2007, Hradec Králové. 76 s.

Jurkynas, Mindaugas:2007. *How deep is your love: The Baltic brotherhood re-examined*. Vilnius University, Institute of International Relations and Politology. Vilnius

Jurkynas, Mindaugas: 2009, *The EU's strategy for the Baltic Sea region: a paper monster?* Vilnius University Institute of International Relations and Political Science, dostupné z: <http://www.tspmi.vu.lt/lt/info/nuomones?pg=2&id=663> 4. 3. 2013

Jurkynas, Mindaugas: 2011, *Political State of the Region Report 2011/Lithuania*, Baltic Development Forum, strany 36-39, Copenhagen.

Kapustans, Janis: 1998, *Cooperation among the Baltic States : Reality and Prospects*, University of Latvia. Riga, 40 s. Dostupné z: http://www.nato.int/2Facad/2Ffellow/2F96-98/2Fkapustan.pdf&ei=BaBrUaz2loKw7Aa58lHoAw&usg=AFQjCNEYq5-GPVk2WjRmbAm2S_hux7usxg&bvm=bv.45175338,d.ZGU

Kavaliauskas, Tomas: 2012, *Transformations in Central Europe between 1989 and 2012: Geopolitical, Cultural, and Socioeconomic Shifts*, Lexington Books, 230 stran: Lexington.

Kavaliauskas, Tomas: 2012, *Conversations about East Central Europe after 1989*. Nakladatelství edukologia. 224 stran, Vilnius.

Kazlauskiene, Natalija & Meyers, William H: 1999, "*The Baltic Free Trade Agreement for Agriculture: Early Results of the Experiment*". Iowa State University, Department of Economics. 22 s., Iowa.

Keane, John: 2009, *Civil society, definitions, approaches*. Verso, 324s. London/New York:.

Keating, Michael: *Regions and regionalism in Europe*. Edward Elgar Publishing Limited: Cheltenham, s. 208-218, Cheltenham.

Kirby, David: 2006, *A Concise History of Finland* (Cambridge Concise Histories): Cambridge University Press; 1 ed., Cambridge.

Klimeš, Lumír: 1981, *Slovník cizích slov*, 792 stran, SPN: Praha.

Král, V.: 2001, *Fyzická geografie Evropy*: 350 stran, Academia Praha.

Kučerová, Irah: 2006, *Regionalismus Evropy v rozvojovém světě*. In: *Waisová, Šárka, ed. Chudoba a bohatství v současném světě*. 1. vyd. Nakladatelství Aleš Čeněk, s. 80-94. Plzeň.

Kuokštis, V., Vilpšauskas, R.: 2010. *Economic Adjustment to the Crisis in the Baltic States in Comparative Perspective*, *Institute of International Relations and Political Science, Vilnius University*, Stockholm.

Kruus, H.: *Eesti ja Läti rahvusliku ärkamisliikumise kokkupuutumistest*. In: *Eesti kirjandus*, No. 5. Tallinn. 1938. 212 s.

Lašas, Ainius: 2008, 'The "Baltic" factor in EU-Russian relations: in search of coherence and cooperation in an era of complexity', *Journal of Contemporary European Studies* 19.2 (2011): 261–272 (with D. Galbreath).

Lagerspetz, Mikko: 2003, "How many Nordic countries? The possibilities and limits of geopolitical identity construction". *Cooperation and Conflict*, Vol. 38, No. 1: strany 48-60

Larsson, Bengt: 2011, Management Revue, no. 23, Transnational Trade Union Cooperation in the Nordic Countries , str. 32 – 48, Rainer Hampp Verlag

Lasocki, Janek: 2012. Is there a common Baltic foreign policy? Dostupné z: <http://ecfr.ideasononeurope.eu/2012/03/19/is-there-a-common-baltic-foreign-policy/> 21. 4. 2013

Mälksoo, Maria: 2012, Postsoviet changes and dilemmas in the Baltic States: to go or not to go? To survive or to perish? In: Kavaliauskas, Tomas: 2012, *Conversations about East Central Europe after 1989*. Nakladatelství edukologia. 224 stran, Vilnius.

Melucci, Alberto: 1995, *The process of collective identity*. In: Johnston, Hank; Klandermans, Bert; 1995 Social movements and culture, University of Minnesota, 295 s., Minnesota.

Molis, Arunas: 2012, Přepis projevu z konference: Outlook & perspectives in the Baltic Sea region. 15. 11. 2012, Vilnius.

Moravcsik, Andrew: 1995: Liberal intergovernmentalism and Integration: A Rejoinder. *Journal of common market studies*, 33/4, 1995. 611-628 s.

Nordstrom, Byron J.: 2002, *The History of Sweden*: Greenwood publishing, 465 stran. Westport

Norkus, Zenonas: 2012, On Baltic Slovenia and Adriatic Lithuania, Postcommunist transformation. 384 pages, Central European University Press , Vilnius.

Olson, Lyndon L. Jr. (Ambassador to Sweden): *The U.S. and the Baltic Rim*. 19 Nov. 1998 (přednáška ve Stockholmu). Dostupné z: <http://www.fas.org/man/nato/news/1998/98112309.htm> 1. 3. 2013

Paasi, Anssi: 2004, *Place and region: regional worlds and words*. In: Keating, Michael: *Regions and regionalism in Europe*. Edward Elgar Publishing Limited: Cheltenham, s. 208-218

Paasi, Anssi: 2009, *The resurgence of the 'region' and 'regional identity': Theoretical perspectives and empirical observations on regional dynamics in Europe*. *Review of International Studies* Vol. 35: strany 121–146.

Pridham, George: 2009, „*Post-Soviet Latvia: A Consolidated or Defective Democracy? The Interaction between Domestic and European Trajectories*“, *Journal of Baltic Studies*, vol. 40, no. 4.

Roth, Klaus: 2007, *What's in a Region? Southeast European Regions Between Globalization, EU-Integration and Marginalization*. In *ASEA*: s. 17-43, Berlin.

Řehák, Vilém: 2009, *Nový regionalismus: Proces a teorie*. In: *Medzinarodne vzťahy (Journal of International Relations)*, 2009, vol. 7, no. 2, strany 7-20. Dostupné z: <http://fmv.euba.sk/RePEc/brv/journal/MV2009-2.pdf>

Sapronas, R.; *BALTBAT and development of Baltic Defence Forces*. *Baltic defense review*. 1999, 22 – 36 s.

Sigmundová J., Žídková M.: 2011. *Politika Ruské federace vůči ruské diaspoře: v Pobaltí: Případová studie Estonska*. UPOL. Olomouc 79 s.

Stokke, Kristian: 2010, *State and Society Social Exclusion and Inclusion in Nepal*, 217 stran, Mandala Book Point.

Swedish Government Communication 2007/08 : 51, In: *National strategy for Swedish participation in international peace-support and security-building operations*. Dostupné z: <http://www.government.se/sb/d/10766/a/108095> 25. 3. 2013

Uhlin, Aandreas: 2010, The Structure and Culture of Post-Communist Civil Society in Latvia, *EUROPE-ASIA STUDIES* Vol. 62, No. 5, July 2010, 829–852. Routledge

Uspaskič, Viktor: 2012, Article on Lithuanian civil society. Dostupné z: <http://www.alde.eu/alde-group/meps-corner-news/meps-corner-details/article/article-on-lithuanian-civil-society-39758/>

Vilpišauskas, Ramnas: 2011, Report on Lithuanian Economy. Dostupné z: <http://ebookbrowse.com/vilpisauskas-lithuania-economy-pdf-d477450778>

Waever, Ole: 1992, *Nordic Nostalgia: Northern Europe after the Cold War*. *International Affairs* Vol. 68, No. 1 (Jan., 1992), Blackwell publishing. London s. 77-102.

Waisová, Šárka a kol.: 2009, *Regionální integrační procesy*, Vydavatelství Aleš Čeněk, 507 stran, Plzeň.

Walat, Janek ,Winiecki, Jan.: 2000. *Baltic Blues*, nestránkováno. Dostupné z: <http://www.presseurop.eu/cs/node/77821>

Waltz, Kenneth: 1979, *Theory of International Politics*, Reading, Mass. : Addison-Wesley, stran 250, New York.

Waltz, Kenneth N.: 1988. *The Origins of War in Neorealist Theory*. *Journal of Interdisciplinary History*,: Vol. 18, No. 4, s. 615–628.

Williams, Leena-Kaarina: 2000, *The Baltic Sea Region: Forms and Functions of Regional Cooperation*, 28 stran, University of Berlin: Berlin.

Zájedová, Livi: 2005, *Pobaltská regionální spolupráce*, Karolinum, 186 stran, Praha.

10.2 Elektronické zdroje

15 min.lt: <http://www.15min.lt/en/>

Alliance of liberal Democrats: <http://www.alde.eu/>

Baltic News Service: <http://www.bns.ee/>

Baltic Sea Region Program: <http://eu.baltic.net/>

BBC.com: <http://bbc.co.uk/>

Baltic Way: <http://www.balticway.net/>

Central Baltic interregional programme: <http://www.centralbaltic.eu/>

Central Europe Review: <http://www.ce-review.org/>

CIVITAS: <http://www.civitas.lt/>

Deník Vdiena: <http://www.vdiena.lv/>

Estonia global museum of communism:
<http://estonia.globalmuseumoncommunism.org/>

Estonian civil society: <http://www.ngo.ee/>

Estonian ministry of interior: <http://www.siseministeerium.ee/>

Europa.eu: <http://ec.europa.eu/>

European Commission: <http://ec.europa.eu/>

Euroskop.cz: <https://www.euroskop.cz/>

Eurostat: <http://epp.eurostat.ec/>

EU4seas.eu: <http://eu4seas.eu/>

Geni.org: <http://www.geni.org/>

Human Rights Blog : <http://ukhumanrightsblog.com/>

iae.lt: <http://www.iae.lt/>

Jan Palach: <http://www.janpalach.cz>

Ignalina Nuclear Powerplant: <http://www.iae.lt/>

Facebook.com: <http://www.facebook.com>

Fossil energy International: <http://www.geni.org>

Lietuvos respublikos seimas: <http://www3.lrs.lt>

Lithuana Church History: <http://www.lcn.lt/en>

Lituanus: <http://www.lituanus.org/>

Ministry of Foreign affairs of Latvia: <http://mfa.gov.lt>

Mandagmorgen: <http://www.mandagmorgen.no>

Nadace rozvoje občanské společnosti: <http://www.nros.cz/cs/>

New York Times :<http://www.nytimes.com>

Netpublikationer.dk: <http://www.netpublikationer.dk>

Norge.cz: <http://norge.cz/>

OECD In: <http://stats.oecd.org/>

Oficiální stránky Norska v ČR: <http://www.noramb.cz>

Osce.org: <http://www.osce.org/>

Pearson Higher Education: <http://www.pearsonhighered.com/>

Port of Hamburg: <http://cz.portofhamburg.com/>

Revue politika: <http://www.revuepolitika.cz/>

Radio Free Europe, Radio Liberty : <http://rferl.com/>

Raid.lv: <http://raid.lv>

Reliefweb.int : <http://reliefweb.int>

Russia and Near abroad article: <http://www.pearsonhighered.com/>

Severské listy: <http://www.severskelisty.cz/>

Sipri: <http://sipri.org/>

Staypoland.com: <http://www.staypoland.com>

The Baltic Times: <http://baltictimes.com/>

The Baltic Assembly: <http://www.baltasam.org/>

The Sudan Tribune: <http://www.sudantribune.com>

The Foreign Policy: <http://www.foreignpolicy.com>

The Lithuania Tribune: <http://www.lithuaniatribune.com/>

Transparency International: <http://www.transparency.org/>

Unesco: <http://webworld.unesco.org/>

Ushakov.lv dostupné z: <http://www.ushakov.lv>

World Nuclear News: <http://www.world-nuclear-news.org/>

Youtube.com: <http://www.youtube.com>

Xxiamzius.lt <http://www.xxiamzius.lt>

11 RESUMÉ

Since the breakup of the Soviet Union, Baltic countries have become sovereign region in the Central European Europe. The region occupies strategic position in the East coast of the Baltic sea. In 1991, Lithuania, Latvia and Estonia gained independence. After re-establishment of independent statehood of tree countries, it was proved that the need for making common structures and decisions is natural. The common structures were firstly made with a know-how and support of international organizations and actors from outsider of the area.

The thesis is focused on examining the Baltic region. Whole study is based on theoretical approach of New Regionalism Approach by the Björn Hettne. Work is divided into theoretical and practical part. New Regionalism Approach works with a hierarchical concept of levels.

First part works with the concepts New regionalism approach, regioness regionalism, region, Baltic region, Baltic Sea region, Scandinavia or Nordic countries.

Second part is devoted to sector analysis, divided into five different parts. These parts are: region as a geographical concept, region as a regional security complex, region as an institution, region as a civil society and finally region as a collective actor. The result of the sector analysis will show the level of regioness in the region.

In the conclusion, I summarized all the analysis and confirm or denied hypotheses of my study. I also answered the questions I put in the beginning of the work. Study wanted to show if the Baltic region is due to the New regionalism approach established region and work on the all five levels of regioness. This hypothesis was denied due to the result analysis. But it was confirmed that regioness is getting deeper since the region broke up with USSR.

12 PŘÍLOHY

Příloha č. 1. :Region Pobaltí v kontextu prostoru Baltského moře.⁸⁵

⁸⁵ <http://www.worldatlas.com/webimage/countrys/europe/baltic.gif> 26. 4 2013

Příloha č. 2 a 3: Baltská cesta/ Baltský řetěz, která ukázala jednotu regionu na úrovni občanské společnosti v boji za nezávislost.^{86,87}

86 <http://www.balticway.net/uploads/images/Sidebar/country.gif> 25. 4. 2013

87 http://www.dw.de/image/0,,4578218_4,00.jpg 26. 4. 2013

Příloha č. 4: Logo The Baltic Assembly u příležitosti 20. výročí fungování organizace v roce 2011.⁸⁸

⁸⁸ http://www3.lrs.lt/home/images/VISI/Baltic%20Assembly_20th_1.png 25. 4. 2013